Proletari din toate țările, uniți-vă!

Luceafărul

Revistă a Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România

Anul XIII
17 (417)
Sîmbătă
25 aprilie 1970
8 pagini — 1 leu

Desen de MATISSE

Primăvara dulce

Dacă n-ar fi decît cifra calendarului care ne-o vestește între a doua jumătate a lunii florilor de măr și aceea între toate strălucitoare a Maiului, și încă n-am mai avea nevoie să căutăm și să cîntăm primăvara pe care Boticelli a nemurit-o în frescele lui ce-au rezistat furiilor tuturor elementelor dezlănțuite parcă împotriva frumuseții pe care mintea, sufletul și mîna omului a înscris-o întru slava ei.

Nu e nici locul și poate, încă, nici ceasul împlinirii dulcii primăveri pe care toți proorocii, cărturarii și poeții lumii au invocat-o și prevestit-o întru înfrățirea acestei ginte omenești de pe mult sbuciumatul glob pămîntean.

Dar cine dintre noi poate uita că aprilie este luna în care s-a ivit pe-acest pămînt, Lenin?

Între psalmi și prohoade, revoluția naturii se-nfăptuiește la pragul începutului primăverii.

Și nu poate fi pentru noi toți bucurie mai înaltă și mai nobilă mulțămire decît cuvîntul rostit în zilele acestui început al primăverii de către secretarul general al Partidului Comuniștilor Români, mereu tînărul și inimosul nostru tovarăș și frate, Nicolae Ceaușescu, cel care a restituit conștiințelor și inimii întregii suflări a nației sensul major și profund a ceea ce leninismul a adus pe glob, împlinind în faptă cuvintele marilor săi magiștri, Marx și Engels; primăvara lumii, anotimpul dezghețului și al înfloririi încrederii în oameni, azi cînd trei dintre aceștia au pogorît din marele lor periplu în jurul văzduhurilor siderale.

Veșnic plecată, mereu așteptată, înfine revenită ni-i primăvara dulce —, primăvara, maica noastră...

Miron Radu PARASCHIVESCU

ÎN ACEST NUMĂR:

Ancheta noastră printre critici:
„De ce nu scrieți o istorie a literaturii române contemporane?“

Proză de Titus Popovici

Interviu cu acad. Al. Rosetti de Adrian Păunescu

O pagină de arte

Punct și virgulă, Poșta redacției, Jurnalul unui martor ocular, Efemeride

Metamorfoza XX

Calul în cosmos merge strună
(mai plînge-n sînge cîte-un bici)
aducem pietrele din Lună
dar multe-s de făcut aici.

Eden cu pîrghii și cu sfere
prea multă muzică-n metal,
atomul tot ce vede cere
ca un nebun într-un spital.

Și dacă mor poeți pe harpă
împinși de vidul din cuvînt,
să inventăm puțină iarbă
sau complicate mori de vînt.

Mircea DINESCU

În fiecare săptămînă

MARIN PREDA

răspunde la o întrebare

— Două chestiuni vi s-au părut nu îndeajuns explicate în răspunsul pe care ni l-ați dat în numărul trecut. Una era aceea ce numeați *actualitatea lui Balzac*. A doua: *raportul dintre înțelegerea istoriei și poziția din care observația realistă asupra lumii* este sau nu revelatoare.

Vă puteți continua gîndurile, în aceste privințe?

a. p.

— În decursul anilor am avut ocazia să mă pronunț asupra problemelor realismului și ale literaturii, și poziția mea n-a fost totdeauna senină, și, desigur, nici punctul meu de vedere n-a fost — din această pricină — acceptat de toată lumea. Mi-aduc aminte că mă indignam odată împotriva făcătorilor de cuvinte care spre deosebire de scriitorii preocupați de o problematică veritabilă, se mulțumeau să înunde hîrtia cu torente de imagini și cuvinte care nu spuneau nimic. Exemplele, pe care le dădeam, făceau însă aluzie și la scriitori de valoare care ulterior au dezmințit acea impresie a mea de atunci. Însă temerea mea era atît de mare că și acești înzestrați prozatori vor fi tentați să ocolească problematica veritabilă a vremii noastre, încît am preferat riscul de a fi nedrept și, ca atare, considerat subiectiv, decît să tac asupra unei maladii literare care mie mi se părea atunci amenințătoare.

Și în privința aceasta instinctul meu, nu m-a înșelat.

Maladia a apărut și astăzi ea poartă un nume: *evazionism*.

Nu voi face imprudența să concretizez scriitori evazioniști și cărți evazioniste, deoarece nimeni nu poate să ne asigure că în evazionistul de azi nu zace scriitorul angajat de mîine. Maladia însă, în sine, merită să fie discutată. În ce constă ea? Așa cum spune și numele, ea constă în ocolirea premeditată, programatică, a problemelor reale și obsedante ale timpului și societății noastre contemporane, și în evadarea, cu ajutorul unor torente de cuvinte și de imagini, într-un univers al închipuirii, care nu reprezintă nimic din ceea ce frămîntă nici măcar conștiința scriitorului evazionist, necum conștiința contemporanilor săi.

Un prozator care a scris o carte, nu chiar foarte legată de o problematică realistă, a primit din partea unui critic preocupat numai de probleme estetice un răspuns cam în felul acesta: am deschis cartea ta, și am dat acolo peste cuvîntul „tovarășe“. Nu mă interesează o asemenea carte, a spus criticul nostru.

Ce l-o fi interesînd deci? Și întrucît un indiciu de fixare în timp și în spațiu a unei cărți contravine idealului său estetic?

Ce s-a întîmplat de s-a ajuns la asemenea poziții puerile?

Putem oare presupune că acești scriitori și critici, adepți ai evazionismului în literatură, nu cunosc sau nu înțeleg istoria? Greu de crezut.

Ion Băieșu are o nuvelă, intitulată „Acceleratorul“ în care eroul său, un om slab, deci un om mai mult sau mai puțin obișnuit, suferă un traumatism care nici măcar nu e foarte grav. La dimensiunile lui însă experiența e decisivă. Omului nu-i mai place ceea ce se întîmplă în jurul lui și nu mai are nu atît încredere în mediul care l-a supus la un asemenea traumatism, ci forța spirituală ca să lupte cu acest mediu, cu unele din ideile și credințele lui. Eroul, cu mica lui umanitate, simte că i se închide un drum pe care el nu are puterea să-l deschidă, și atunci el inventează un timp al său pe care-l accelerează și-l încetinește după dorință, refuzînd să participe chiar la propria-i viață, îmbolnăvindu-se, într-un cuvînt, de ceea ce mai înainte noi spuneam că se numește *evazionism*. Excelentă această povestire, care pune degetul pe una dintre problemele reale ale timpului nostru.

Într-adevăr e cazul să ne întrebăm: *evazionismul literar nu este oare expresia unui evazionism social?* Nu cumva fenomenul există în realitate, într-o anume parte a societății noastre?

Părăsind domeniul abstract al discuției despre literatură, îmi vine în minte o întîmplare care m-a șocat tot atît de puternic ca și nuvela lui Ion Băieșu. Stăteam la coadă, cu ani în urmă, să-i cumpăr mamei o pereche de șoșoni. Erau șoșoni buni, ieftini, și în cantitate neîndestulătoare, așa cum se întîmplă la noi adesea, să apară pe piață mărfuri bune, ieftine, dar insuficiente. Se făcuse ora 9 dimineața, era iarnă, și stăteam toți — o coadă lungă — așteptînd să vină vînzătorul și să deschidă magazinul. Pe la orele 9 și jumătate, în fine, sosește, bine dispus, bine îmbrăcat, nu catadicsește să ne arunce o privire, ne face doar un semn cu mîna, într-un gest căruia i-a exprimat el însuși sensul, prin viu grai: Ehe, stați, mai stați! Nu înseamnă că, dacă am venit, o să vă dau marfă. Mai am treabă.

Și într-adevăr a deschis magazinul pe dinafară și l-a încuiat pe dinăuntru. La acestea am ieșit din rînd, am început să zgîlțîi ușa și să lovesc cu picioarele în ea. El a revenit, foarte calm, și în momentul acela un val de proteste s-a auzit în mulțimea care stătea la coadă. Dar spre stupoarea mea, nu erau adresate vînzătorului, ci mie, care îl tulburam pe tovarășul vînzător cu pretențiile mele realiste. *Aveam deci în spatele meu un șir de cetățeni evazioniști care, prin nu știu ce mister, refuzau să ia cunoștință de realitatea în care trăiau*, și rămîneau într-o lume a lor inexplicabilă pentru mine și închisă oricărei soluții.

Care este mecanismul acestui fenomen?

Ce se petrece, cînd ar fi atît de simplu, atît de ușor, să zici *nu* într-o anumită împrejurare și lucrurile să ia o altă întorsătură, sau să zici *da* și anumite lucruri să se petreacă, să se schimbe?

În lumea în care trăiește, scriitorul, fascinat de ceea ce vede, poate lansa o sondă și, în seninătatea conștiinței sale, poate să studieze datele acestei lumi și să ne dea, poate nu chiar un răspuns, asta, uneori, e atît de ușor, ci posibilitatea de a contempla noi înșine propria noastră viață cu toate enigmele și problemele ei insolubile.

Pallady și Matisse

„Nu, dragul meu Henri, pictura nu este, cum spui tu, culoare...“

Există firește mai multe feluri de a privi lucrurile, de a le cunoaște, de a le asimila și, mai departe, de a le exprima. Pallady a fost un clarvăzător care și-a extins orizontul în pictură și grafică pînă la un punct de vîrf al manifestării sensibilității și dăruirii sale artistice. Am citit de curînd — cu întîrziere — emoționanta sa profesiune de credință artistică: „Jurnalul“ lui Theodor Pallady.

Dacă s-a vorbit mult despre acest pictor — mai ales despre capriciile, țîfnele și replicile lui mușcătoare, dacă s-au scris multe articole de ziar și revistă, cred că nu s-a scris îndeajuns despre însemnătatea lui în istoria artei plastice românești. Sîntem siguri că se va scrie. A și apărut dealtfel o documentată monografie, tradusă și în limba franceză, a lui **Raoul Sorban** în care citim, printre altele: „Influența exercitată de Pallady merge crescînd, cu discreție, dar cu insistență“.

Eu nu vreau aci decît să fac cîteva notații în marginea **Jurnalului**, să adaog cîteva impresii și amintiri despre om și operă.

Fără să fie propriu-zis un singuratec și nici certat cu lumea — deși nu-l răbda inima pînă nu-și spunea adevărurile lui necruțătoare oricui și oriunde — Pallady era totuși un izolat. Desgustat de micimile oamenilor din jur, înfierînd cu spirit corosiv aceste micimi, spirit independent, nu lipsit de oarecare superbie, grijuliu să-și conserve libertatea materială și spirituală, chiar dacă avea de suferit din cauza asta, el se detașează de mediocritatea în care se complăceau unii din așa-zișii prieteni ai săi, Pallady „năzuind — cum notează în „Jurnal“ — către perfecțiune, tinzînd măcar către ea“ (27 iunie 1941).

Preocupat de a-și realiza visul său artistic, viziunea sa plastică, el țintește absolutul. Grandios exemplu de conștiință artistică, neînfricat și înflăcărat slujitor al artei sale, el lucrează neostoit depănîndu-și gîndul lui despre artă pînă peste 80 de ani.

Pallady pregătea și stimula gustul omului care se apropia de arta sa. Vorbea sincer și convingător, sfătuia, dacă avea în fața lui un începător, cum să se apropie de cutare sau cutare natură moartă, peisaj sau compoziție de interior, cum să le înțeleagă. În această ipostază l-am cunoscut

Jacques ZAMBACCIAN

(Continuare în pag. 7)

Cronica pietonului

O statistică a demonstrat că agresivitatea umană a sporit în bună parte și datorită complexului de putere și de superioritate pe care însul — cumsecade înainte, respectuos, și plin de bunăvoință — îl capătă brusc așezîndu-se la volanul automobilului abca cumpărat. Cele patru roți, plus viteza locomoției, plus imaginea amețitoare a lumii privită prin parbriz, afectează psihologia făpturii ridicată pe două picioare și care la vremea ei, avea, și-așa, destule motive de mîndrie față de tot ce continua să umble pe patru.. Auzim în autobuzele transportului comun la orele de înghesuială, clasica apostrofă: „Ia-ți mașină mică!“ (altădată, calul era semnul excepției și la ananghie se oferea pentru el chiar și un regat). Pietonul, „persoana care merge pe jos“, proprietarul modest al culuarului de trecere, scara vopsită și întinsă spre celălalt trotuar, — țărm din ce în ce mai greu de atins — visează și el desigur la ziua cînd piciorul său va apăsa, cu triumf, pe accelerator...

Cînd toată lumea va avea mașină, probabil că pietonul, atît de rar, va face, în fine, impresia colosală a unei limuzine: uite un Ionescu tip 1990, se va zice; uite un Popescu amfibiu și cu douăsprezece baterii... Oricum ar fi, șansele rămîn de partea realității bătute cu pasul într-o prea frumoasă dimineață de vară, în care zefirul bucureștean mirosind a tei, e cel mai subtil carburant al „automobilului“ de neîntrecut ce sîntem, cu toate vitezele și frînele posibile și circulînd în orice împrejurări.

MARATONIST

Masa albă de scris a lui Caragiale...

Caragiale a fost un paradox. Mai mult ca oricine altul, el desminte faimosul „stilul e omul".

Cită deosebire intre scriitor și om ! Pe de o parte, un stil lipsit de orice înfloriturl, iar pe de alta, o grădină bogată. Un cer de iarnă, limpede, oțelit e stilul său, iar omul a fost un uragan cu străfulgerări violente, pe culmile norilor fantastici. Ce cumpănit e stilul lui Caragiale și ce impetuos a fost omul ! Cit e de rece în tot ce-a scris și ce torente de lavă n-a revărsat în jurul său !...

In opera lui, e aspru, batjocoritor. In opera lui, Caragiale rinjește. In viață suridea. Era plin de drăgălășie. Se entuziasma, cînta, poetiza. Poetiza ! Scriitorul acesta, a cărui operă e plină de secături și de canalii, scriitorul acesta în care e greu să intilnești un om simpatic care să nu fie un imbecil — știa să innobileze, în viață lucrurile cele mai comune...

★

Mă gîndesc cit va fi durut vestea sfîrșitului său pe bunil lui prieteni Delavrancea, Dobrogeanu-Gherea, și Vlahuță ! Mă gîndesc mai ales la Vlahuță, în casa căruia nu se vorbea decît de Caragiale.

O telegramă, o scrisoare de cîteva rînduri, venită de la Berlin, era prilej de voie bună. In casa lui Vlahuță domnea cultul lui Caragiale. Cea mai mică dorință a maestrului era indeplinită cu grabă aceea discretă, cu care implinim gîndurile ființelor scumpe. Vestea sosirii sale inveselea toată lumea și oduia în care era găzduit cel mai ales dintre oaspeți, strălucea.

★

Odată, Caragiale se hotări să-și reînceapă scrisul.

El incunoștiință pe Vlahuță, rugîndu-l să-i cumpere o masă mică, albă, de brad, ca să adevereasca vorba poetului :

cu perdelele lăsate
stau la masa mea de brad...

Buna doamnă Vlahuță, al cărei suris suav mi-l aduc aminte și azi, era o gazdă primitoare, discretă, o admiratoare, fără rezerve, a ilustrului ei soț și-a prietenilor acestuia.

Se grăbi să-i cumpere această masă. Caragiale sosi din Berlin și se pregăti de lucru. Dar n-apucă să scrie cele dintîi rînduri, și călimara se răsturnă, pătînd scîndura netedă și albă. Atunci, maestrul se sculă repede și n-a mai scris nimic. I s-a părut că e un semn rău. Lîngă pata de cerneală, a scris : „Toate meseriile necurate lasă pete", — și s-a iscălit.

Victor EFTIMIU

Viceversa

Dimitrie Stelaru nu e de găsit. Ca și cărțile lui. Ca și cărțile altora. Mai degrabă se întorc cosmonauții din lună decît el acasă. Ce folos că avem atîta hîrtie, dacă n-avem cărțile care ne interesează ?

L-am sunat și astăzi, și ieri. Stelaru parcă a intrat în pămînt, e un făcut.

El care a avut întotdeauna telefon....

El care totdeauna răspundea prompt...

Hm, cum se schimbă oamenii !

După activitatea febrilă din ultimul timp (volume de versuri și călătorii, voiajuri și volume de proză), foarte greu mai poți da peste mizantropica sa siluetă, ca să-i poți răpi cîteva clipe.

L-am sunat și luna trecută. Imposibil de obținut.

Și a devenit și capricios.

— A refuzat să plece în Italia, aflu de la Virgil Teodorescu.

— De ce ?!

— Nu-i mai place Mediterana.

— Nu vrea să facă parte dintr-o delegație care merge în Suedia, mă asigură Laurențiu Fulga.

— Cum asta ?!

— Țările Scandinave nu-i mai spun nimic.

Al. Ivasiuc și Fănuș Neagu pomeneau astă toamnă de o intîlnire cu el în India. Al. Ivasiuc și M. Petroveanu l-au văzut cîteva clipe, astăzi o săptămînă, la Moscova. Se grăbea. Toma George Maiorescu, Ion Gheorghe și George Dan l-au insoțit anii trecuți pe mări. A. E. Baconski a scris unui prieten din țară că, în drum spre Viena, l s-a părut că-l zărește schimbînd avionul de pe aeroportul Budapestei.

Sun și sun. Zadarnic. Cineva mi-a răspuns la telefon, era o altă voce, că va putea fi găsit abia la toamnă.

Dar dacă e tîrziu ?

Ion CARAION

; punct și virgulă

Vitrinele inerte

Surprinzătoare realitate : vitrinele anticariatelor sînt mai „vii" și se schimbă mai des decît vitrinele librăriilor. Să se fi mutat talentul și știința librarilor, de care cîndva țara noastră nu a dus lipsă, în anticariate ? De ce vînzătorul de librărie, chiar din librăriile din centrul capitalei, nu știe să pronunțe corect nu numai numele și titlurile unor scriitori străini dar și numele și titlurile cărților scriitorilor români ? Nu e vorba numai de dezinteres, mai precis dezinteresul vine și din lipsă de pregătire. Indiferent ce motive s-ar invoca, ele nu pot să explice situația din librării, faptul că rafturile, standurile, vitrinele au aspect de apendice de depozit. Pe mîna cui ne vom hotărî să dăm cartea și calea ei spre public ? Cînd se va atrage și cînd se va onora cum trebuie munca intelectuală a unor librari autentici ?

I. PAPADOPOL

Anatema din Calendarul Brașovului

In Calendarul literar care a apărut la Brașov, lîngă multe lucruri interesante, ochii cititorului, curios găsesc dezlănțuirea lui Costin Costinel împotriva poeziei lui Ion Alexandru și a persoanei sale. Ceea ce stirnește în primul rînd stupoare e că un nume atît de diminutival — Costin Costinel — poate fi stăpînit de cruzimi totale. Destul de rare în timpul nostru asemenea elanuri neolitice. E drept, tiparul a apărut ceva mai tîrziu decît știința mijloacelor rudimentare de suprimare, dar din moment ce a apărut și e la îndemîna oricui nu e mare lucru să se înțeleagă intîietatea la care apelează acest tipar, mai ales cînd e vorba de a medita asupra poeziei. Confuzia acuzațiilor mîrșoase dezlănțuite de Costin Costinel a atît de mare încît rămîi surprins de ce a fost nevoie să se recurgă la cerneală pentru astfel de intervenții brutale.

In fond care ar fi cele două mari delicte de care s-ar fi făcut vinovat poetul Ion Alexandru ? I) A publicat un volum de versuri II) In același timp se află la studii în străinătate.. Costin Costinel le-a aflat la timp.

C. LASCĂR

Sărutul

Pe linia preocupărilor mai generale ale revistelor sururi, a căror pagină a doua este deschisă în mod democratic compilațiilor de orice fel, ne îngăduim să ne aducem și noi modesta noastră contribuție.

Reproducem deci dintr-un buletin „Actualități din R.F.G." descrierea științifică riguroasă și instructivă de mai jos privind Sărutul din punct de vedere medical — fragment dintr-un articol aparținînd doctorului german Herbert Löllgen — spre a se vedea cîtă energie consumă iubirea :

„In clipa în care buzele se ating, se întîmplă următoarele : în primul rînd reacționează creierul. Nervul limbii dă alarma în cea de-a treia ramură a celui de-al cincilea nerv din creier. De aici, știrea sărutului, care are prioritate asupra tuturor celorlalte informații,. trece în domeniul nervilor și excită cu rapiditatea fulgerului prelungirea măduvei șirii spinării. In același timp, majoritatea contactelor din creier se întrerup : cel care sărută se simte — ca să spunem așa — în al nouălea cer. In orice caz, pentru creier sărutul reprezintă o muncă în plus. Marile noduri nervoase din regiunea bazinului sînt înștiințate, glandele suprarenale primesc ordinul să elibereze mai multă adrenalină, pancreasul trebuie să producă mai multă insulină... Desigur că inima are și ea de furcă. Trebuie să execute pînă la 150 bătăi pe minut. Presiunea arterială se ridică de la nivelul normal de 12 — în funcție de temperament, pînă la 18. Cei care se sărută își pierd la propriu respirația și trebuie să tragă imediat aer în piept pentru a furniza oxigen singelui care circulă mai repede. Vocile rațiunii de pe scoarța cerebrală nu mai sînt ascultate în acest stadiu avansat, sentimentul domină totul".

Stop rațional. Sau, vorba lui Caragiale : îți pierzi uzul rațiunii...

COMPILATOR

CRONICA LITERARĂ

maria banuș

PORTRETUL DIN FAYUM

Cartea respiră un aer al melancoliei celor două ipostaze ale timpului biologic ce se înfruntă prin simpla lor juxtapunere : tinerețea trecută glorioasă, îmbrăcată în hainele de sărbătoare ale unei percepții integrale, pure a fructelor pămîntului și pragul senectuții prezente pe care poeta îl trece înregistrînd săracirea afazică a unei reflectări coborîte în regnul mineral. *Portretul din Fayum*, simbolizînd o stare funerară, cucerește mai ales prin sinceritatea deplină a confesiunii, prin dezvăluirea experienței încercate de poetă sub ochiul auster al conștiinței morale. Poeziile, avînd mai toate ca punct de plecare tristețea sensului descendent al vieții, se organizează formal în jurul unui pretext fals-narativ, în dezvoltări ascendente și finaluri stagnate, de obicei, într-o mirare sau perplexitate confuză, ca într-o negură, o lumină cenușie filtrată de oglinzile degradate ale lucrurilor.

Lumea obiectuală văzută la timpul biologic prezent ca o invazie împotriva hotarelor din ce în ce mai șterse ale vieții, ale ritmurilor vitale ce se sting în apropierea sfîrșitului, se reliefează cu atît mai acut în acest anotimp cu cît ea fusese în tinerețe un prilej continuu de bucurie și de manifestare a instinctului posesiv, tărîm care accepta parcă fericit expansiunea fără limită a sufletului tutelat de candoare. Dar timpul care alunecă peste lucruri și în care sensibilitatea își găsește forme din ce în ce mai rigide pînă a le substitui prin concepte pulsul real, propagat în variante imprevizibile, sfîrșește prin a le anula cu totul semnificația în planul ontologic, absorbindu-le în unul pur gnoseologic. Se pare că tocmai această reacție de substituire — a onticului prin noetic — concretizată în înlocuirea tinereții inocente și vitale cu gustul de cenușă al cunoașterii la anotimpul senectuții determină tonalitatea melancolică fundamentală a cărții Mariei Banuș. *Portretul din Fayum*.

Dar o altă melodie care se aude aici, deși pierzîndu-se mereu și mereu reînnoindu-se ca un izvor, este aceea a unei bucurii irepresibile, venind din trecutul nedeterminat și astfel oricînd gata să ia locul prezentului. Căci deși sentimentul dominant rămîne acela înscris sub semnul unei percepții cu ochiul mîhnit de ireparabil, numeroase accente invocînd o altă stare își manifestă prezența vitală, de neînfrînt chiar atunci cînd totul pare zadarnic și de neînțeles. Nu ne aflăm, desigur, numai în fața unei poete care poate renaște la fel de proaspăt în tărîmul vocației sale jubilante, ci, așa după cum remarcam încă de la începutul acestor rînduri, *Portretul din Fayum* trăiește sub ochiul superior al conștiinței morale. Și înțelegem acum că tocmai un imperativ etic înnăscut și cultivat în marginile experienței nu numai a individului, ci și a speciei, cere, pînă la capăt, un imn de laudă vieții, oricît ar părea ea de neînsemnată și derizorie la o anume virstă sau în anume împrejurări. Melodia secundară a bucuriei, deși se aude episodic în această carte a Mariei Banuș, se explică deci și prin sănătatea morală a autoarei.

Această trăsătură etică sesizabilă oricînd în *Portretul din Fayum* se organizează, concret, în judecata de valoare implicată în variațiunile de ton, de la cel blînd, împăcat, melancolic sau înspăimîntat, pînă la ironie, sarcasme și blesteme. Poeta, deși își ipostaziază experiența vitală în pragul unei experiențe limită, își păstrează nealterată sinceritatea, rectitudinea confesiunii, așa cum oscilează ea între poliii trecut-prezent, starea actuală de cenușă constituindu-se în datul fundamental al discursului liric, dar luminată adesea de flăcările pure ale tinereții trecute. Iată o relatare seacă a posesiunii lucrurilor în altă virstă și invazia îor de acum în sufletul poetei înregistrată cu o teroare abia reținută de sobrietatea mijloacelor : „După ce-am învățat totul bine : / numere, ființe, obiecte, / mă opresc. / Am rămas ca idiotul satului. / cu ochii la fum. / Am uitat totul. / În fața-i o peșteră. / Cobor o treaptă. / Dau de o pajiște. / Pasc. Sînt un cal, un miel, / și aflu firul de iarbă. / Mai cobor o treaptă, / mă-ntind între bulgări viscoși, / cu rădăcinile mele de arbore. / Mai cobor o treaptă. / Stau. Înăuntrul meu stau. / O piatră. / Împrejur lumina vibrează. / Încep să-nțeleg din cealaltă parte". *(Ciclul)*. Afazia, identitatea angoasantă a tuturor lucrurilor în tărîmul morții se înregistrează cu melancolia disocierilor fine ale tinereții cînd totul era „un du-te vino / o permanentă întrepătrundere. / tăioasă uneori, sfîșietoare, / dar mereu sărut, întrepătrundere" : „N-am știut. Nu-s pregătită. / Nimeni nu m-a-nvățat / să-ntîmpin cum se cuvine hotarul. / Aici agonizează metafora. / De-aici înainte A nu mai e B. / de-aici mestecenii nu mai dau buzna în odaie. / subțiri, disperați, palizi, adolescenți (...) și pînă-nserează mai am cîteva ceasuri / să-mi mestec fărîma de taină, / pînă la mohoritul hotar / unde nu se zărește decît / șirul de simulacre / statui în giulgiu de piatră-aburie. / A lîngă A, A este A, necropola Identitate, profilată-n amurg" *(Elegie)*.

Succesiunea trecut-prezent cu substituirea onticului de către noetic și dramatismul stării actuale de cenușă atotștiutoare dar care nu mai poate crea miraculoasa viață, se exprimă lapidar în *Tărîm interzis:* „Din mîlul fecund, tremurător : / — Cine umblă acolo, la margini ? / —Eu, / vin tocmai din țara cunoașterii, / și îmi e frică, / Ia-mă la tine, / m-am întors la apele tale, ostrov, / primește-mă-n tine. / tu care ești. // Zadarnică rugă. / Nemîntuită la țărmuri. / În timp ce scoica ostrovului, / nepăsătoare. / își strînge valvele tari / încrustate cu stele, / și-năuntrul lor tremură, / mie închis. / miezul făpturii".

Deși vitalitatea poetei nu se dezminte nici în acest volum, ea are nu violența patimii devastatoare (chiar atunci cînd e vorba de acele episoade pure ale bucuriei), ci mai curînd resemnarea contemplației unei stări ce se anunță ca iminentă. Cu toate acestea, nu trebuie să credem că poeta își acceptă fără încercarea de a se revolta un destin malefic : acest refuz al stagnării, al fixării într-o anumită ordine a lucrurilor le găsim implicate chiar în actul scrierii, al confesiunii eliberatoare pe care poeta o vede sub aspectul etern al frumuseții ca esență a lirismului. Iată invocația organizată, ca și întreg volumul pe care-l deschide, din metafore plasticizante : „Plină de superstiție / încep un caiet nou, / file-albe-spumă marină. / Închid ochii și aștept / întîia zi a lumii. / Afrodita cu buze umede, / șuvițe roșcate de flăcări, / scoică deschisă, / sfioasă și singură, / să iasă din spuma sărată, / dintre algele primordiale. / Aștept sub pleoape închise. Se-aude un foșnet cenușiu de pescăruși, sub cerul jos, / și ropot monoton de valuri, / numai de valuri / care vin și pleacă" *(Caietul nou)*.

Dan LAURENȚIU

breviar

ST. O. IOSIF
Opere (I)

Ideea de a stringe în patru volume atît scrierile originale cît și tălmăcirile lui St.O. Iosif (din care avem în față primul tom), aparține unui exeget al operei acestui poet cu un destin atît de trist, istoricului literar Ion Roman.

Primul volum, care cuprinde etapa cea mai veche a Poeziilor, nu se mai deschide cu un studiu monografic asupra operei lui Iosif ci doar cu lămuririle minimale asupra ediției. Ion Roman a întreprins, în diverse alte ocazii, studii și cercetări de adîncime privind scrierile esențiale ale autorului în cauza. În ediția critică pe care o prezentăm, comentariile poemelor și stabilirea variantelor ocupă însă destul loc în economia cărții, însumînd peste 120 de pagini.

Ceea ce trebuie remarcat în realizarea acestei ediții, lucru pe care și alți editori l-ar putea aplica cu succes, este așezarea poeziilor în ordine strict cronologică, fără a se mai ține seama de grupurea dată de poet în volume și cicluri. Avem, astfel, în față o imagine mai integrală și o structură a virstelor poeziilor lui Iosif. Fragmentarea pe volume, serii și cicluri, fărîmițarea pe grupe antume și postume e opera unor accidente și nu explică prea mult evoluția unui poet.

Introducerea tălmăcirilor într-o ediție critică integrală, alături de operele originale, își are rostul numai în cazul traducătorilor virtuozi și Iosif este un asemenea artist. Nu ne putem imagina o ediție critică a operei lui Blaga sau Arghezi fără tălmăcirile prin care acești poeți sînt la fel de mari.

ION ARAMA
Cu bricul „Mircea" în jurul Europei

Dacă s-ar face o bibliografie a tematicei marine în literatura noastră contemporană și dacă s-ar reduce această tematică numai la subiectele ostășești, Ion Aramă ar putea figura prin șapte volume, al optulea fiind Jurnalul de bord de care ne ocupăm. Volumele anterioare abordează specii și genuri diverse : versuri, nuvele, povestiri și chiar un roman (Ne-așteaptă marea, 1968) *; acesta din urmă, cu titlu reportericesc* Cu bricul „Mircea" în jurul Europei, *adună, la limita dintre jurnalul sistematic și evocarea lirică, roadele a două călătorii pe mările europene.*

Scopul cărții lui Ion Aramă e dublu, am putea spune chiar ambiguu : pe deoparte, se urmărește un jurnal instructiv din viața marinei militare, pe de alta, seducția literară. În notele noastre ne interesează mai mult cum se realizează această seducție, prin ce mijloace înregistrează autorul aventura estetică a navigației, ce aduce nou față de literatura marină a lui Jean Bart, de exemplu, maestrul sub al cărui semn își începe jurnalul.

Dar reportajul artistic al autorului, cu comentarii de istorie, de istorie a artelor sau de filozofie, e deficitar pentru că nu poate reproduce nimic mai mult decît sumarele însemnări din prospectele de muzeu, sau indicațiile stereotipe ale ghizilor. Lipsesc revelațiile interioare, opiniile personale, replicele la opiniile altora. Mai interesante pentru cititorul atent, dincolo de aceste informații sumare, sînt însemnările directe cu descripții marine sau compozițiile de gen, în care sînt prezentate porturile de unde nu lipsesc ochii turcoaicelor din Bosfor sau ai „făpturilor angelice care fac plajă pe lemnul de vioară al iachturilor" din Gibraltar. În această carte a mării ai mereu impresia că Ion Aramă e un îndrăgostit de mare și de poezia ei, căreia însă nu i se dăruiește decît la suprafață. Autorul nu ajunge să reveleze metafizica acestei mări necunoscute. Cele mai lirice pagini sînt dedicate lui Nelson și corăbiei lui, pe care o vizitează la Portsmouth : aici patetica devine retorică și nu mai convinge. Nu sînt deloc autentice trimiterile livrești, care, deși ilustrează cultura literară a autorului, deservesc contextul direct al cărții. Neautentice par și versurile parafrazate din Alecsandri.

Jurnalul lui Ion Aramă intenționează să fie un „roman" modern al unei corăbii clasice, făcut cu multă înțelegere pentru culorile patinate ale interioarelor vechi și cu putină ironie la adresa călătoriilor ale vapoarelor de ultimă ord.

ION MOLDOVEANU
Sbor peste ape

Această carte, îngrijită de Dimitrie Danciu, echivalează cu un fel de ediție critică a operei lui Ion Moldoveanu poet ardelean (născut în 1913), autor al unui singur volum de versuri, mort la începutul afirmării sale (în 17 mai 1939). Despre unica sa operă, volumul Sbor peste ape *(1939), s-a scris destul de mult, peste 50 de articole critice, trecute cu exactitate în bibliografia volumului. Dimitrie Danciu întocmește și o bibliografie a poeziilor iar V. Fanache, în prefață, face o expunere asupra vieții și operei poetului.*

Ediția de față cuprinde, în afara poemelor din volumul antum, toate poeziile publicate în periodice și, în plus, 11 inedite.

Mai toți comentatorii s-au străduit să descifreze în opera lui Ion Moldoveanu influențe din Goga, Blaga sau Cotruș, situîndu-i începuturile la interferențele dintre tradiționalism și modernism. În această bipolaritate spirituală poezia sa e un comentariu al tristeților campestre elementare, echivalente cu o beție naturistă : Popas în noaptea caldă la margine de lan / În mîna înflorită cu strut de măghiran. / Duc sufletul ofrandă cu nostalgii în floare / Cînd stele cad pe ape și plîng în zări izvoare.

Poezia erotică a lui Ion Moldoveanu e tradiționalistă, pătrunsă de candori eminesciene, racordate la sensibilitatea poeților tineri ardeleni, pe care-i prezenta Emil Giurgiuca în antologia apărută în 1940 : Vezi, iubit-o, vezi și-acum / Amintirea plînge-n drum ... / De te plimbi de mine-aproape / Ca și luna peste ape. *Și-n poemele mai adînci, în elegiile prin care-și presimte moartea, autorul* Sborului peste ape *e un sentimental minor, prea exteriorizat pentru ideea gravă a poemelor :* Paseri albe, mari, rotesc ogoare / Pentru ora mea de-nmormîntare / Nici un semn nu se îmbie viu. / Sub cupola, grea peste sicriu. / Inima, ea nu mai are nici / Primăveri în zbor de rîndunici (Requiem). *Și totuși, zici e mai personal, decît în lirica erotică.*

Cititorul de azi al Sborului alb *își dă seama că Ion Moldoveanu întregește prin poezia lui, o bună poezie medie, peisajul liric al Transilvaniei de după Unire.*

Dar nu înțelegem deloc sarada din prefața lui V. Fanache, mai ales finalul ei, prin care Ion Moldoveanu, „nefiind un fondator de școală și nici un talent impresionant, se impune... ca un veritabil poet". Ori una, ori alta, pentru că cititorii ar putea să creadă că veritabilii poeți pot fi și lipsiți de talente impresionante.

LECTOR

avant-premieră editorială

ION ROMAN

Viața lui Ion Ghica

Editura „Albatros"

MAGDALENA CONSTANTINESCU

Absente din miază-noapte

Editura „Mihai Eminescu".

NEGOIȚA IRIMIE

Patima ciocîrliei

Versuri : Editura „Dacia"-Cluj.

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE RESTITUIE. RUGAM COLABORATORII SA NE TRIMITA LUCRARILE DACTILOGRAFIATE.

SCRIITORII CARE AU CARTI IN CURS DE APARITIE SINT INVITATI SA ANUNTE LA SECRETARIATUL REVISTEI NOASTRE TITLURILE RESPECTIVE INSOTITE DE UN PORTRET FOTO, PENTRU A FI ANUNTATE LA RUBRICA AVANTPREMIERA EDITORIALA.

avantpremieră editorială

FLORICA NICOARĂ

Fata de lut

Povestiri. Editura „Ion Creangă".

ION MAXIM

Oameni în alb

Însemnări de campanie. Editura Militară.

NICOLAE NEAGU

Poeme rococo

A treia carte de versuri. Editura „Litera"

De ce nu scrieţi o istorie a literaturii române contemporane?

G. Dimisianu

Orice critic al actualităţii literare, după o exercitare de mai mulţi ani a profesiei, simte îndemnul de a-şi organiza impresiile şi judecăţile în lucrări de sinteză asupra perioadei pe care a ţinut-o sub observaţie. Fenomenele privite pînă atunci fragmentar urmează să le supună unei viziuni generale, simptome şi tendinţe considerate disparat va trebui să le integreze unei imagini de ansamblu, unui tablou din contemplarea căruia să se poată desprinde o idee despre sensul şi perspectivele dezvoltării literare în momentul respectiv. Fatal aceste sinteze vor fi marcate de spiritul celui care le întreprinde, de gustul şi de simţul său de selecţie şi tocmai în personalismul imaginii pe care o propun (sprijinit desigur pe autoritatea unei activităţi critice care s-a impus opiniei publice) stă interesul lor special. Chiar de nu ar revoluţiona, de fiecare dată, „scara de valori" în vigoare mi se pare limpede faptul că astfel de lucrări ar avea darul să producă o emulaţie a gîndirii critice şi o împrospătare a recepţiei, stimulînd impulsurile de a judeca independent creaţia şi de a instaura un spirit de libertate fecundă faţă de reprezentările încremenite.

Susceptibilităţi şi prejudecăţi de tot felul fac totuşi ca asemenea iniţiative să nu fie încurajate. Încă nu e limpede pentru toată lumea că o sinteză sau o istorie a literaturii, cînd nu sînt tratate academice elaborate în colectiv, sînt cărţi de critică la fel ca oricare altele; ele nu colecţionează fişe despre gustul public, nu transcriu o medie a părerilor generale despre fenomenul literar ci impun o *viziune* şi o *concepţie* care sînt ale autorilor lor. Apoi, apariţia unei istorii a literaturii nu exclude existenţa altora, în chiar acelaşi moment istoric, cum s-a întîmplat între cele două războaie cu lucrările lui N. Iorga, E. Lovinescu, G. Călinescu şi ale altora, fiecare materializînd o viziune personală şi o perspectivă estetică proprie asupra literaturii noastre. Dialogul punctelor de vedere opuse sau complementare e mai fertil decît tăcerea înghe-ţată, iar valorile autentice nu au a se teme de confruntările criticii.

Desigur că principial nimeni nu va contrazice asemenea constatări la îndemîna oricui însă în practică se dovedeşte că barajul prejudecăţilor e încă redutabil. Acum vreo doi ani un critic a avut imprudenţa să publice schiţa sau proiectul de sumar al unei istorii literare la care anunţa că lucrează. Se ştie cîtă iritare au stîrnit acele însemnări, cîte proteste de loc stimulatoare pentru a duce la capăt o acţiune oricum dificilă şi plină de riscuri.

Evoc aceste circumstanţe defavorabile nu pentru a demobiliza de la un act necesar, dar pentru a-mi explica, în parte, raritatea înfăptuirilor din acest domeniu. O încercare interesantă şi curajoasă pentru momentul respectiv (1964) este *Literatura română de azi* a lui D. Micu şi N. Manolescu, depăşită acum în multe din concluziile ei, dar avînd meritul de a fi iniţiat, în cadrul unei lucrări de asemenea factură, o primă aplicare mai fermă a criteriului estetic la realitatea literară vie. Gestul nu a încurajat însă altele asemănătoare astfel că pînă astăzi cartea rămîne singura încercare de a îmbrăţişa într-o lucrare de sinteză peisajul literar. Intuim dificultăţile numeroase care stau în faţa unei astfel de întreprinderi (am enumerat numai o parte) dar într-un fel sau altul ea trebuie înfăptuită măcar prin contribuţii fragmentare. Sinteze parţiale, pe genuri sau tendinţe, pot încă suplini absenţa *istoriei* celei mari. În ce mă priveşte am fost tentat de acest mobil într-o lucrare predată editurii *Cartea românească*, în care încerc o clasificare a tendinţelor din proza actuală, bineînţeles fără prezumţia de a fi oferit soluţii definitive şi incontestabile. Din confruntarea a cît mai multe lucrări de acest fel cititorul interesat de problemele literaturii de astăzi şi-ar putea forma o idee cuprinzătoare şi nuanţată.

Nicolae Manolescu

Pusă în modul acesta, direct, întrebarea cere un răspuns prea personal. Şi cum nu sînt prezumţios din fire, prefer s-o interpretez, în alt fel: de ce nu *se scrie* o istorie a literaturii contemporane?

Pur şi simplu pentru că niciun critic nu e dispus să-şi asume riscul.

Riscul provine din genul de raporturi care există la noi între critici şi scriitori. Scriitorii nu se mărginesc să-şi scrie cărţile; vor să se ocupe şi de ale altora. Cu alte cuvinte, scriitorii iau asupra lor o parte din atribuţiile criticilor: în loc să se consacre *scenariului*, adică operelor, vor să facă singuri şi *regia*, adică întreg filmul literaturii contemporane.

Uneori în chip foarte concret. Exemple? Cele mai multe antologii de literatură română contemporană apărute în străinătate (dar şi în ţară) sînt opera unor scriitori. Redactorii şefi ai revistelor sînt scriitori. Juriile care decernează premiile se compun în majoritate din scriitori. Poşta redacţiei o ţin scriitorii. Se observă uşor, din astfel de cazuri, că scriitorii au drept de vot deliberativ. Opinia lor e cerută (cînd e), dar nu decide de nimic esenţial. Criticii nu au reviste, nu acordă premii, nu alcătuiesc antologii, nu descoperă talente noi. Într-o astfel de situaţie, era mai normal ca revista *Luceafărul* să fi pus scriitorilor întrebarea: de ce nu scrieţi o istorie a literaturii contemporane? Pentru că, într-adevăr, este singurul lucru pe care nu l-au făcut încă.

Şi, în definitiv: niciodată o antologie alcătuită de un scriitor n-a stîrnit vreun comentariu; niciodată un scriitor nu s-a compromis acordînd injust un premiu sau lansînd un confrate fără talent... Iată motive foarte temeinice să fim convinşi că viitoarea istorie a literaturii contemporane va fi opera unui poet, prozator sau dramaturg. Poetul e refractar din fire, zicea Maiorescu, adică subiectiv: nu e normal să admitem că antologia ori istoria lui este o creaţie personală şi să-i trecem cu vederea orice parti-pris? Pe cînd de la un critic ne aşteptăm să fie obiectiv şi, dacă, doamne fereşte, ni se pare că nu e, cine ne poate opri să protestăm vehement şi să-l ţintuim la stîlpul infamiei?

Riscul pentru un critic de a se amesteca în treburile scriitorilor este, hotărît, prea mare. De aceea am şi interpretat întrebarea ca şi cum nu mi s-ar fi adresat direct. Cum aş fi putut să răspund la: de ce nu scrieţi o istorie a literaturii contemporane? Doar nu sînt scriitor, sînt critic!

Adrian Marino

Ideea, în sine, este excelentă. În ce mă priveşte, o aplaud cu deosebită căldură, deoarece sînt pe deplin convins de superioritatea lucrărilor de sinteză asupra oricăror alte tipuri de critică şi istorie literară. Totuşi, nu pot să scriu o astfel de istorie literară cel puţin din trei motive esenţiale:

Primul, fundamental din punctul meu de vedere, este de ordin strict personal. O astfel de lucrare nu intră, cel puţin deocamdată, în planul meu de activitate, orientată spre alt gen de studii literare. Mi-ar fi cu neputinţă să renunţ la proiecte în curs de realizare (tot actuale, tot contemporane), numai pentru a da urmare unei comenzi editoriale. De altfel, nici nu cred în eficienţa creatoare a „comenzilor", mai ales în astfel de cazuri, de o complexitate extremă. Puţinele încercări în acest domeniu au ratat din cauze obiective. Sublinierea lor devine absolut necesară, întrucît explică pe de-

- **Se pare că nu vom avea curînd o istorie a literaturii române contemporane... Cauzele nu sînt întru totul mărturisite.**
- **Un conflict autentic? Criticii se arată a fi iritaţi de confraţii lor scriitori...**
- **Dar se crede că şi criticii se tem unii de alţii.**
- **Totuşi, vom avea o istorie a literaturii contemporane... Criticii se declară hotărîţi de a-şi exprima punctele de vedere. Puncte de vedere diverse asupra literaturii contemporane, deci nu una, ci mai multe istorii...**

plin nu numai „abţinerea" mea, dar şi a altor critici, care nu pot fi învinuiţi că nu se riscă într-o astfel de întreprindere:

Lipseşte, mai presus de orice, perspectiva, necesara distanţă între obiectul acestei istorii literare şi detaşarea superioară de care spiritul istoricului literar are neapărată nevoie. Materia este încă prea efervescentă, prea imprevizibilă, prea imprecisă sub multe aspecte, pentru ca o adevărată sinteză să fie posibilă. Adevărata scară de valori implică oarecare stabilitate, o serie de contururi ferme, surprinse de un ochi critic superior, care să domine convulsia, confuzia şi mobilitatea inevitabilă spectacolului literelor contemporane. Nu este numai o situaţie românească. Peste tot se simte necesitatea unei minime sedimentări şi distanţări. Lava trebuie să prindă crustă, să înceapă să se răcească. Astfel, istoricul literelor contemporane riscă să se „frigă", — şi încă serios de tot, cu arsuri de gradul trei —, să se perimeze repede, să devină subit inactual de prea multă actualitate. Să recitim, la distanţă numai de cîţiva ani, lucrarea lui D. Micu — N. Manolescu, neîndoielnic utilă şi de o oarecare valoare la data apariţiei. Dar *azi*? Erorile, concesiile, marile — micile abilităţi, lacunele se dovedesc tot mai flagrante. Capitolul despre „colegii" critici lipseşte cu desăvîrşire, dintr-o dublă (şi eronată) oportunitate: criticii cu „poziţii" nu trebuiau supăraţi, criticii fără „poziţii", dar cu merite net superioare autorilor, nu trebuiau... lăudaţi. Sincer de tot, nu văd istoricul literar serios care ar mai prelua senin şi conformist riscul de a fi desmînţit de viaţă, de realitatea literară în plină dezvoltare, la interval numai de cîţiva ani. Dar după un deceniu? Dar după două decenii? Căci aceste istorii nu sînt jurnalistică literară, ci — măcar în principiu — cărţi de bibliotecă, de referinţă. Sînt însă convins că acest istoric literar, absolut necesar, va apare. El poate chiar şi scrie şi noi nu ştim încă nimic.

Se impune, în sfîrşit, mai ales în cazul unei istorii consacrată literaturii contemporane, şi o mare independenţă a istoricului faţă de întreaga sferă de relaţii literare. Or, şi din acest motiv, situaţia actuală ridică o serie de obstacole: destui critici şi istorici literari sînt, după a mea opinie, mult prea dependenţi, prea obligaţi, prea ataşaţi intelectuali, sentimental şi... altfel, de anumiţi scriitori şi redactori, cu tendinţa de a fixa *ei* judecăţile, clasamentele şi opinia literară. Un critic, un cronicar, un istoric literar, cu prea multe legături, cu prea multe coparticipări redacţionale şi de altă natură, nu poate (înger să fie!) să-şi păstreze obiectivitatea, independenţa de spirit şi libertatea de mişcări, strict indispensabile unei istorii literare care să reziste, să depăşească stricta conjunctură imediată.

I. Negoiţescu

1. Este inutil a demonstra necesitatea publicării a cît mai multe şi divers concepute sinteze asupra literaturii române contemporane. Singura dificultate e doar bogăţia fenomenului. Poate că mă înşel, dar cred că marele critic E. Lovinescu se afla într-o situaţie mai puţin greu de învins. Poate că mă înşel, căci receptarea unui M. Blecher de către Lovinescu, în o vreme cînd Kafka sau Sartre nu existau în conştiinţa contemporană, mi se pare de-a dreptul miraculoasă. În orice caz, din acest punct de vedere, adică din perspectiva receptării contemporaneităţii şi a viziunii istorice viitoare, Călinescu era în mare deficienţă faţă de Lovinescu. Într-un fel, Călinescu ţine, prin întreaga lui mentalitate (în ciuda geniului său), de secolul al XIX-lea, în timp ce Lovinescu, traducătorul lui Homer şi al lui Vergiliu, avea o sensibilitate modernă: de aceea îl şi simt mult mai aproape de noi. Revenind însă, mi se pare că Lovinescu se bucura, în afara marei lui ambiţii de a fi „sincronic", de libertatea strict personală de a judeca pe contemporanii săi. Astăzi, criticii noştri, eliberaţi de imixtiuni administrative în judecăţile lor de valoare estetice, sînt timoraţi de conjunctura creată de proprii lor colegi de meserie. Se ştie că, în lumea contemporană, autorităţile extra-literare pot exercita pretutindeni pe glob, o influenţă, directă sau indirectă, uneori destul de greu de suportat şi de învins. În ce mă priveşte, în ţara mea, nu am a mă plînge de piedici estetice. Nu e însă mai puţin adevărat că mă lovesc de *scriitori* care — lipsiţi de conştiinţă estetică şi de răspundere socială —, din motive ce nu-i privesc decît pe ei înşişi, îngreunează activitatea mea critică: pînă la sfîrşit, totuşi, eu rămîn învingătorul. Sintezele literare contemporane sînt absolut necesare, deoarece oglindesc şi orientează pe cei interesaţi în vastul fenomen artistic al actualităţii. Fiindcă oricît ne-ar seduce perspectiva nouă ce o putem cîştiga asupra unui Odobescu sau Slavici, ceea ce ne interesează în primul rînd este cunoaşterea noastră de noi înşine. Din păcate însă, repet, dificultăţile sînt adeseori enorme, căci trebuie să lupţi cu propriii tăi confraţi, care fac totul spre a te împiedica să-ţi exprimi părerea asupra lor: nici nu e de mirare, omeneşte, dar e reprobabil din punct de vedere intelectual; confraţii întru *scris* trebuie să-ţi îngăduie posibilitatea de a greşi în judecata pe care o faci asupra operei lor, contemporană cu tine. Ca să revin la cel mai banal celebru exemplu, dacă Gide nu a înţeles de la început pe Proust, faptul acesta, într-adevăr excepţional şi semnificativ, nu a afectat stima reciprocă a celor doi mari scriitori şi remuşcările în eternitate ale criticului de la *Nouvelle Revue Française*. Sînt nevoit să mărturisesc că, deşi, după cum bine se ştie, eu lucrez cu perseverenţă la o *Istorie a literaturii române* de la începuturi pînă la ziua prezentării volumului la editură, mă simt inhibat de adversităţile oarbe ale contemporanilor. Contemporani care uită că e vorba, aici, doar de punctul meu *strict personal* de a-i considera şi nu de „tabloul lui Mendeleev", imutabil. Dealtminteri, în cele două volume, *Scriitori moderni* şi *Însemnări critice*, eu am parcurs literatura română de la Dosoftei la Ţepeneag şi „planul" de istorie literară se acoperă, dacă nu complet, dar, ca idee, perfect cu criticile mele din cele două volume publicate pînă acum — iar, în ceea ce priveşte literatura cu precădere actuală, mai cu seamă în volumul *Lampa lui Aladin*, ce urmează să apară la începutul anului viitor la Editura „Mihai Eminescu".

2. Sintezele critice, din nefericire, sînt înfrînate la noi de aceleaşi susceptibilităţi între confraţi: singura soluţie este apariţia simultană a trei-patru-cinci sinteze, diferit orientate, care ar linişti pe toată lumea.

3. Iată domeniul cel mai dificil. Este foarte greu să pun în concordanţă manualele şcolare cu criteriile istoriei literare contemporane. Nu avem decît o soluţie la elaborarea acestor manuale să contribuie criticii literari cei mai avansaţi şi îndrăzneţi, iar pe de altă parte — şi acesta e factorul cel mai important! — totul depinde de pregătirea, gustul şi dragostea faţă de literatură a profesorilor de limba română. Nu numai că n-aş putea să mă plîng de foştii mei profesori de liceu, dar le voi fi pururi recunoscător: profesorul meu de română, în ultimul an de şcoală secundară, Pop-Zeicani, deşi de formaţie mai veche, era entuziasmat că — atunci!, adică în 1940 — adoram pe Bacovia şi Blaga, pe Hortensia Papadat-Bengescu şi Camil Petrescu, autori ce nu se predau în şcoală, dar pe care îi descoperisem prin opera critică a lui Lovinescu; aşa cum profesorul meu de filozofie, Victor Iancu, ne iniţia, la cursul de „psihologie" (sau „logică?") în teoria valorilor, pe urmele lui Max Scheler. Cît despre învăţămîntul universitar, le doresc studenţilor de azi, să aibă profesori ca Lucian Blaga, D. D. Roşca şi Liviu Rusu (studiam filozofia deşi năzuiam spre literatură). Le recomand, azi, pe Edgar Papu, Nicolae Balotă, Virgil Nemoianu, Cornel Mihai Ionescu.

4. Avem acum mai multe edituri şi de îndată resimţim emulaţia între ele. Directorii lor trebuie să fie animaţi de marele simţ de răspundere faţă de cultura estetică a tineretului şi a maselor largi. Semne foarte promiţătoare există, dar mai cu seamă în privinţa cunoaşterii realizărilor critice universale. Mai mult curaj şi mai multă iniţiativă editorială, deci, în ce priveşte sintezele *(multiple* şi *diverse)* referitoare la propria noastră literatură.

5. Cu cît literatura noastră contemporană se dezvoltă (vertiginos în unele sectoare!), cu atît perspectiva asupra clasicilor trebuie să sufere modificări. Nu poţi azi să valorifici cu adevărat pe Anton Pann fără a ţine seama de Ion Barbu, cum nu poţi să înţelegi pe Florin Gabrea, fără a te opri asupra lui M. Blecher. Tineretul intelectual care se formează trebuie educat în spiritul contemporaneităţii. Critica şi istoria literară au, în acest sens, un rol extrem. Nu pot înţelege, eu, azi, cu adevărat, romanele lui Bolintineanu, fără a-l cunoaşte pe Petru Popescu! Mijlocul cel mai eficace de a mă apropia de clasici este înţelegerea contemporanilor mei. Criticii şi istoricii literari au prin urmare datoria de a-i îndruma şi stimula pe profesori, iar profesorii, prin aceasta, pe elevi, pe vlăstarele sensibile ale spiritualităţii române în rapidă formare.

Jurnalul unui martor ocular

Despre memoriile lui Casanova

E greu de reconstituit imaginea lui Casanova chiar şi după propriile lui mărturisiri. Poate tocmai îndelunga lui spovedanie ne împiedică să-l cunoaştem. Alături de observaţii lucide, găsim plăcerea frumosului bărbat de a idealiza realitatea, de a transforma viaţa într-un şir de conversaţii agreabile... Poate că ne înşelăm noi... Poate că pe vremea aceea se conversa într-adevăr mult mai mult. Fiecare bărbat se simţea dator să-şi cucerească iubita cu o „declaraţie de principii"...

Dacă facem abstracţie de mărturisirile lui, Casanova ne apare ca un tip standard al veacului în care s-a răsfăţat, avînd din toate cîte puţin... Oarecare cultură, oarecare înclinaţie spre metafizică, oarecare demnitate, — şi — evident — spre bătrîneţe — principii etice foarte severe. O dezvoltare minimă, strictul necesar pentru a cuceri viaţa, obicei care a supravieţuit pînă în zilele noastre. E aproape comic protestul lui Casanova împotriva lui Helvetius pe care-l considera prea cinic. Libertinul Casanova avea totuşi principii etice, acea nevoie de principii, care se naşte brusc cînd calci un anume număr de principii. Nu degeaba, după fiecare tărăşenie, Casanova ne atrage respectuos atenţia că el crede în Dumnezeu. Şi era într-adevăr prea libertin ca să nu creadă cu furie şi în Dumnezeu. Dar era un Dumnezeu agreabil, făcut după chipul şi asemănarea lui Casanova: fiecare îşi are Dumnezeul pe care-l speră.

Important pentru cititorul de astăzi nu este desigur valoarea estetică a acestor memorii, căci, sincer vorbind, nu cred că valoarea lor le-a ajutat să supravieţuiască... Talentul lui Casanova de povestitor este cu adevărat surprinzător, dar undeva se naşte bănuiala că lucrurile nu s-au desfăşurat aşa cum ni le relatează el. Cînd e vorba de imaginea pe care şi-o face posteritatea despre el, Casanova are o grijă pe care în viaţa lui n-a avut-o. Ca orice băiat pus pe şotii, Casanova e puţin superficial şi imaginea falsă pe care ne-o lasă despre Rousseau, Voltaire, Helvetius ne dovedeşte acest lucru. El n-avea convingeri proprii despre aceşti oameni, se vede limpede că în această privinţă a împrumutat fără sfială prejudecăţile timpului... El îl privea pe Rousseau superficial, cu o curiozitate feminină, căci, tot trăind printre cucoane, Casanova — mai ales în domeniul spiritului — căpătase o psihologie de femeie mondenă. Chiar şi ambiţiile lui de a se bate în duel au pe undeva o cochetărie feminină.

Dar, desigur, nu valoarea estetică ne îndeamnă să-l citim memoriile. Aceste pagini ne interesează fiindcă cuprind destăinuirile şi observaţiile unui cuceritor, şi, atunci, exclamăm: „la să vedem cum s-a descurcat Casanova"... Important e să vedem ce declanşează în conştiinţa noastră parcurgerea acestei cărţi...

Casanova s-a descurcat nici mai bine, nici mai rău ca alţii. E amuzant de remarcat că, în situaţiile în care înţelege că farmecele lui indiscutabile (însuşi regele Prusiei îl găseşte un bărbat frumos) nu-l ajutau, Casanova nu se sfia să scoată bani din buzunar... Aici, ca să fiu sincer, Casanova m-a dezamăgit puţin: nu-l credeam capabil de metode atît de simple şi de eficace... Şi, cu asta, vraja lui Casanova s-a spulberat... A rămas poate fermecător numai capacitatea lui Casanova de a se apropia de plăcere deschis, fără sfială, fără contradicţii psihologice, fără marasme. Se spune că plăcerea se află ascunsă în durere, Casanova se pare că nu cunoştea acest precept teofizic. Căci, chiar dacă i se poate reproşa că nu l-a înţeles pe Rousseau, că nu s-a descurcat în filozofia subtilă a lui Helvetius, Casanova şi-a iubit viaţa lui păcătoasă şi agreabilă. Eu nu-l privesc pe Casanova ca pe-o figură îndepărtată, nici ca pe-un scriitor de talent, îl privesc ca pe un om şi caut să-l înţeleg. Mai exact, caut să mă înţeleg pe mine... Capăt un sentiment de duioşie cînd văd că libertinul Casanova găseşte în cîteva zile „plăcerea muncii", cînd se gîndeşte să se strîngă pe la casa lui şi să-şi întemeieze un cămin, cînd o veselă prostituată engleză îl duce de nas în ciuda vastei lui erudiţii... Nu i-a fost nici lui uşor... Apoi, cînd te gîndeşti că, spre bătrîneţe, avea crize violente de demnitate, chiar te apucă tristeţea.

Există însă o îndoială şi mai cumplită... Îndoială că acest bărbat sclipitor, indiscutabil fermecător, prieten cu Voltaire, primit în audienţă de regele Prusiei, măgulit de contele Saint-Germain, adorat şi aşteptat de-o mie de femei, n-a cunoscut iubirea.

Iată o întrebare şi-o îndoială care mă priveşte în primul rînd pe mine şi mai puţin pe Casanova.

Teodor MAZILU

VIKI SĂVULESCU: Legende

LEONID DIMOV

Concreţiuni

Cotesc în fund de uliţe sacale,
se-apropie un demon ori monah
prin zilele, ca nişte albe dale
înceţoşate-n noaptea surdă: şah!

A fost o vreme cu palate goale
ca decupate dintr-un almanah
şi jucători de şah pe imperiale
şi Popocatepetl şi Allah

şi ce de lacrimi palide şi ah
ce bile de culori căzînd la vale
pe după pleoapa unui Padişah
în umbra răspîndită pe sofale.

Dimineaţă

Ce gînduri tinere obez
Ud pîn-la piele, în hangar,
Pe bare stînd, de manganez,
Închizi în cuburi de cleştar?

Ai doar o gheată, eşti desculţ
Şi strîmb la celălalt picior.
Ciulit la ploaia grea, asculţi
Imensul bombardier în zbor,

E totul cenuşiu şi dat
Încă din zori cu petrosin
Scoală! Pe poartă a intrat
Iisus, călare pe asin.

În larg

Filf inundat pieziş de-o condensare
Şi iarăşi înviat în cuget timp,
Mers anulat de drumul ce dispare
De-odată, dup-amiaza, în plin cîmp.

Apoi o noapte ştearsă pe perete
De alte nopţi cu cavaleri mergînd
Spre muguri de sidef, spre minarete,
Dealungul unor coaste spuse-n gînd,

Ce roşie e nava-n asfinţit;
Mai văd, mişcîndu-se pe plajă,
puncte!
Să nu vă supăraţi c-am izbucnit
În rîs, fără vreo pricină, pe punte.

Cuib

O! piramida volantă ce cade
Atît de brusc pe terenul viran
Ziua, razant, peste palisade,
Muşcînd din streaşină şi calcan.

Talpa goliţi-o, rămîneţi aşa:
Albe de zîmbete pe catifele.
Spada-mplîntată la uşă va sta
Nimeni trezia să nu ne-o înşele,

O! cum privi-vom la cavalcade
De capete date pe tobogan,
La piramida volantă ca cade
Atît de brusc pe terenul viran.

DORINA RĂDULESCU

ÎNTRE SPAIMĂ ŞI SPERANŢĂ

Au reuşit să se salveze. Timp de 87 de ore, cei trei au fost copiii noştri, ai tuturor oamenilor de pe pămînt. Poate niciodată pînă acum, inimile tuturor locuitorilor bătrînei Terra nu s-au unit într-o atît de generoasă dorinţă îndreptată spre acelaşi ţel, iar sufletele noastre nu s-au zbătut atît de puternic între spaimă şi speranţă, ca în acele ore în care s-a desfăşurat sub ochii noştri, cea mai fantastică aventură pe care nici o minte omenească n-ar fi îndrăznit să o conceapă.

Acum cînd cuceririle ştiinţei înlocuiesc şi depăşesc mitul, acum cînd omul încearcă să devină stăpînul tehnicii, deşi e prins uneori între roţile ei dinţate, ca un nou Golem ce zdrobeşte în picioare pe cel ce l-a creat, mintea omenească a ieşit iar victorioasă, în crîncena ei luptă cu nepreväzutul. Secunde, ore, zile şi nopţi în şir, trei oameni au luptat pentru viaţa lor şi pentru un vis al omenirii întregi.

Trei oameni în Cosmos ameninţaţi de primejdia — ştiută de ei şi de noi toţi cei de pe glob — de a pieri în orice clipă în neant. Fire nevăzute legau pe cosmonauţi de cei care au vegheat, măsurînd clipă cu clipă primejdia, căutînd soluţii şi îndrumîndu-i pe cei din nemaipomenita aventură. Cu ultimele mijloace de care mai dispuneau cei trei zburători au transformat aparatul de cercetare în aparat de salvare — drămuind pînă la ultima limită energia şi mijloacele de existenţă — dovedind astfel uriaşa forţă şi întreaga suplete a minţii omeneşti. Un moment întreg pămîntul şi-a oprit respiraţia, un moment de solidaritate umană fără nici o fisură, un moment de înfrăţire. Aceiaşi oameni care-şi văd liniştiţi de treburi, în timp ce mii şi mii de tineri, copii, femei şi bătrîni sînt ucişi pe front sau în casele lor, n-au putut să rămînă calmi la fantastica încercare a celor trei, numai trei *croi ai cosmosului.*

Trebuie oare ca oamenii în primejdie să se afle în afara atmosferei terestre, în confruntare cu nemărginirea, pentru ca mintea noastră să conceapă cu adevărat ce înseamnă şi ce preţ are viaţa omenească? Mai pot unii astăzi, cu aceeaşi convingere, să continue încăierările şi măcelurile după această pauză dramatică în care toate minţile au fost obligate să gîndească?

Zîmbetul luminos al lui Gagarin în primul zbor cosmic al omului, pasul timid al lui Armstrong pe solul lunar şi momentul în care cei trei rătăciţi în cosmos au amerizat ar trebui să spargă întunericul, să dezmeticească umanitatea.

Mesajul lor este limpede.

GEORGE VIRGIL STOENESCU

Ovidiu

Exilul ai să-l porţi amar în Pont
Sfielnic ţi-o prezic a cita oară?
Priveşte bine cercul de afară,
Trigoanele întoarse cu afront.

În exaltări pătrunde-te, coboară
Foc cardinal pe spiritul lor tont;
Stăpînul graniţei — trezitul front
În inima ta spinii-i înconjoară.

Te paşte fierul, otrăviţii dinţi
Prigoană meritată însutit —
În turnuri stelele le simt fierbinţi.

Sortitul tron se pierde-n dor cumplit
La ceas de vară ai să-ţi ieşi din minţi
Ai spus prea multe fiule vrăjit!

Faptul că nu-şi puteau spune nimic era atît de banal, încît conştiinţa acestei banalităţi ar fi trebuit să-i ajute pe unul din ei să poată începe oricum, cu: *„ce mai faci?* sau: *„poate te deranjez"... „Cum îţi închipui aşa ceva, de mult voiam să"...* sau *„afară e timp frumos şi plouă"*, sau: *„nu ne-am văzut de mult"...* Nu, evident orice în afară de asta, aşa că stătură un timp nedefinit privindu-se cu ochi opaci, înconjuraţi de tăcerea prăfuită a biroului-bibliotecă (unde nu se făcuse curat în timpul absenţei lor şi asta împrumuta încăperii un fel de noblete prăfuită, iar Paul îşi imagină că ea priveşte cu o eternă-feminină invidie încăperea, cărcia cărţile ce înconjurau pereţii cu un prestigios brîu multicolor, îi răpeau un spaţiu mult mai mare decît în realitate; covorul, un Buhara roşu şi albastru, aducînd surprinzător cu mult iubitele noastre scoarţe naţionale şi de aceea părînd deplasat; Florile de Măr ale lui Luchian, pastelul acela din ultima perioadă, care respira tristeţea ostenită şi împăcată a morţii apropiate şi acceptarea ei virilă, fără resemnare şi fără protest, nici bocet, nici odă, doar o molcomă stare de har (gratia vitae) tablou pe care i-l vînduse un evreu care pleca în Israel şi care, în ultima clipă trebuise să mai plătească 987 de lei, pentru cine ştie ce restanţă de impozit şi cînd Paul îl întrebase stupefiat de ce i-l vinde tocmai lui pe acest preţ derizoriu, evreul, mic, chel şi caricatural, spusese cu o voce de flaut, parcă s-ar fi scuzat: „Pentru că mi-a plăcut atît de mult frumosul dumneavoastră roman „La Medeleni"; sau poate Dana privea tabloul, mult mai revelator. Fetiţa lui Tonitza, nubila cu forme pline de nedescoperită şi ameninţătoare sensualitate, cu triunghiul de fum al sexului pudic dezvelit şi ochii de fum, două pete de fum, adînci, bătrîni şi morţi; ori poate pistoalele turceşti cu cremene şi pietre de sticlă şi ţevi de argint aşezate în raze în jurul măştii congoleze (cadou al unui student lumumbist) cu flori de cînepă aspră ieşind ca nişte flăcări din orbitele ogivale ale ochilor şi din gura puternică, fără dinţi: ori poate Dana nu privea nimic din toate astea în detaliu, ci ca pe un tot pe care Paul simţi nevoia puternică să-l justifice.

În foarte scurtul timp cît dură tăcerea, Paul voi să observe „ravagiile timpului" pe faţa Danei, dar nu era nimic; timpul n-o atinsese, aşa cum nu-l atinsese nici pe el, poate din aceleaşi motive; Dana avea acum 36 sau 37 de ani, era foarte bronzată, bătută de vînt, cu pielea uscată şi întinsă şi buzele crăpate ca ale copiilor, de joacă prea multă şi sălbatică: ochii mari, prea mari pentru faţa ei triunghiulară („Junona cu ochi de bou" îi spunea el pe vremuri şi ea se înfuria cumplit, refuzînd rustica imagine homerică) aveau aceeaşi strălucire albăstruie a corneli, dar erau foarte încercănaţi, adînc, ca nişte săpături gălbui. Cîteva fire albe şi aceeaşi impresie de forţă virginală şi totodată băieţească, cu tot taiorul înfiorător, demodat, cu fusta prea lungă; sau poate, se gîndi Paul, era o sfidare pe care doctorita Pop o arunca în felul ei minijupelor din Urziceni sau Feteşti, care dezvelesc picioarele groase, de primă generaţie expuse şi pe care privirile bărbaţilor n-au avut încă timp să le efileze, să le dea linia aceea prelungă, elansată, simbol al dansurilor epilepsoidale şi al emancipării erotice.

Toate acestea, care au necesitat un timp prea lung pentru a fi expuse şi care, evident, s-au desfăşurat într-un timp scurt, al vieţii, pe care deobicei literatura îl face, în mod deliberat şi pervers să explodeze pe dinăuntru, dilatîndu-l cu raţională emoţie şi ironie şi pe care Paul Holban le încercă fără delicii, dimpotrivă, cu un fel de jenă dezechilibrată, uşor de explicat, îl făcură să găsească modul fericit şi exact de-a putea începe şi zîmbetul necesar, dar Dana spuse atunci, în fracţiunea aceea de secundă, cu vocea ei joasă, egală:

— Mihai a fost arestat.

Îl cuprinse o furie subită, ca plesnirea unui cheag de sînge, simţi cum se înroşeşte, apoi, odată cu retragerea sîngelui în cine ştie ce taine îl inundă frica. Frica pe care izbutise s-o uite printr-o nemaipomenit de complicată tehnică pe care şi-o inventase, perfecţionînd-o cu migală de meseriaş medieval: e adevărat că şi timpul o diluase pînă aproape de dizolvarea ei definitivă, dar acum, la cuvintele ei spuse firesc şi fără expresie, frica înviase cu o feroce acuitate, cu un fel de bucurie răzbunătoare. Dana, uimită desigur de înfăţişarea lui, se ridicase din fotoliu, ca şi cum instinctul ei de femeie i-ar fi dictat un gest, o atitudine protectoare sau liniştitoare faţă de el, de imaginea lui descompusă brusc, redusă la o schemă urîtă.

— Astăzi nu se mai arestează, spuse Paul atunci şi se miră singur cît de categoric, definitiv, sunau cuvintele acestea idioate... „Iartă-mă, adaugă, m-ai luat pe nepregătite... (şi asta suna idiot, parcă *el* ar fi avut nevoie să fie menajat) voiam să spun că astăzi, legalitatea... Ea se lăsă din nou, uşoară însă, în fotoliul mult prea mare pentru fragilitatea ei (era ciudat, aproape imoral cum nu se schimbase deloc: îşi păstrase liniile nervoase şi suple ale adolescenţei, *ca şi el* cel cu cîteva clipe înainte, nu cel de acum, chinuit de o durere de stomac, tot atît de veche, de neaşteptată şi de uitată, ca frica). Dana îşi aprinse o ţigară Carpaţi şi el recunoscu felul grăbit, dizgraţios, cu care trăgea primul fum şi îl sufla concentrată, băieţeşte, vicios.

— Mihai a fost arestat, repetă ea. Pe nedrept. Îl privi cu ochi micşoraţi foarte tăioşi, şi repetă agresiv: Ai auzit ce-am spus? Pe nedrept.

Tot corpul lui Paul se strîngea, interior, în jurul acelui punct dureros, zona primejdioasă şi străină a corpului său; simţea cum fruntea îi păleşte şi se acoperă de sudoare şi în gură izvora un ghemotoc de salivă acră; se căută febril după batistă. Nu avea: aşa i se întîmpla întotdeauna în momentele limită; toate păreau să se coalizeze împotriva lui şi acum stătea chircit sub privirea Danei, care aştepta cu o încordare care făcea să reînvie tot trecutul lor, toate cuvintele, frazele, ideile spuse în furia aceea a adolescenţei, cînd fiecare din grupul lor avea încă nevoie de un model, voia să semene definitiv cu Saint Just, sau cu Stalin, sau cu Dzerjinski şi orice lucru nedrept, sau strîmb, sau neghiob, îi rănea personal, ca un atentat al unor forţe obscure împotriva imaginii pe care voiau s-o aibe despre ei, cavaleri ai dreptăţii integrale.

— Ce vrei să-ţi spun eu, zise el cu o voce stinsă din pricina salivei.

Sigur, te cred... Totuşi, ce-a făcut, iar?

Ea îşi ridică sprîncenele, sincer mirată: Iar?:

— În sfîrşit, se enervă Paul... De ce e acuzat?

— Corupere de minoră, spuse ea cu o mare suavitate.

Paul izbucni în rîs. Îşi şterse buzele cleioase, ţărăneşte, cu dosul palmei, se lăsă pe spătarul scaunului înalt, ca o strană, în care părea că oficiază; scaun inutil, deoarece nu putea lucra decît în pat, într-un fel de dospeală, de neglijenţă fizică... Îl revăzu cu o terifiantă precizie pe Mihai; nu i se mai întîmplase de cîţiva ani. Cînd, fără voia lui şi-l amintea, era doar o umbră neverosimilă; totul în el refuza într-o încordată defensivă, recompunerea acelor trăsături care îi aparţinură acum atît de precis: părul aspru, zburlit, prematur încărunţit, nasul mare, puternic, obrajii săpaţi şi mai ales ochii enervant de albaştri, de candizi, în rarele momente cînd Mihai nu era în conflict cu universul întreg. „de pe poziţii de stînga" cum îi plăcea să spună, fără umbră de autoironie...

Cînd încetă să rîdă, brusc ruşinat, văzu că şi Dana zîmbea, destinsă, că şi ea ar fi rîs, dacă n-ar fi ştiut că după aceea urmează noaptea ei, singură şi spaima, deşi era o stare pe care Dana n-o cunoştea, n-o cunoscuse niciodată, îi opusese armonia ei fizică secretă şi conştiinţa mediocrităţii proprii, din care trăgea o ciudată şi liniştitoare forţă.

— E stupid, spuse el.

Ea ridică din umeri; era un gest sportiv, nepotrivit.

— Dana, o întrebă Paul, de ce ai venit la mine?

— Pentru că nu avem pe nimeni, spuse ea, senin, ca şi cum singurătatea aceasta a lor, de care nu era nimeni vinovat, l-ar fi angajat în vreun chip tocmai pe el. Brusc i se umplură ochii de lacrimi. N-avea batistă. Îşi aminti, fără nici o legătură de lacrimile bătrînului Ioachim, paznicul de vînătoare, acum cîteva luni, de nişte înălţimi însorite şi stîncoase ale Făgăraşului: Paul trăsese prosteşte, la mare distanţă, schilodise un ţap negru şi departe, pe faţa sticloasă, prin grohotişul verzui, animalul se tîra strîns ca un ghem în durerea lui nemeritată spre un brad singuratic; Paul trăgea foc după foc, fără să-l nimerească şi cînd îşi termină toate cartuşele, îl căută, vinovat, pe Ioachim: acesta coborîse cîţiva metri, stătea cu spatele la el şi plîngea şi cînd se întoarse spre Paul, în tăcerea în care mai hăuleau ecourile împuşcăturilor; avea ochii apoşi, decoloraţi, de-o limpezime bolnăvicioasă.

— Aşa de greu îmi vine să văd cum se chinuie, spuse bătrînul vînător, *profesionistul*, care văzuse murind sub glonţul lui toate vietăţile muntelui: apoi îşi ştersese ochii cu căciula şi coborîse multă vreme, aproape un ceas prin locurile acelea primejdioase, înjunghiase ţapul şi-l aruncase în jos pe grohotiş. Bufnetul surd al trupului se auzea pînă sus, unde Paul rămăsese copleşit de ruşine; era numai în cămaşă, vîntul tăia ca o lamă de ghiaţă: de jos Ioachim îi strigase vesel:

— „E frumos, e de douăzeci şi şapte!"... „Pentru că nu avem pe nimeni" era echivalentul misterios şi tulburător al lui „aşa de greu îmi vine să văd cum se chinuie", iar lacrimile... Prostii.

— Spune-mi pe larg despre ce e vorba... Să văd ce se poate face...

Cuvintele ei nu ajungeau pînă la el; asculta atent, cu o silită încordare, o poveste în care era vorba de o şcoală de reeducare, unde Mihai era profesor şi unde neastîmpărul lui nervos şi incapacitatea de adaptare la normele secrete şi zîmbitoare ale convieţuirii îi făcuse o mulţime de duşmani, era vorba de o colegă, foarte frumoasă, care avea legături cu cineva „sus" şi făcea afaceri şi acel „cineva" îi acoperea matrapazlîcurile, iar Mihai „voi să facă ordine" (exact aşa spuse Dana „voi să facă ordine") ; erau amîndoi la fel, voiau mereu să facă ordine, ca nişte eroi ideali; Mihai intrase tot timpul în încurcături din lipsă de fantezie, din lipsa capacităţii de-a îmbătrîni; nu din intransigenţa aceea care fusese uniformă adolescenţei lor, ci din lipsă de fantezie pur şi simplu, aşa cum nu putea suferi marea, i se părea un loc dizolvant, hedonic, un loc unde numai bătrînii şi cei foarte obosiţi, neputincioşii ar trebui obligaţi să meargă... Şi în timpul acestei îndelungi povestiri, minuţioasă ca un proces verbal, în care numai vocea ei joasă punea o notă de discordantă intimitate, Paul revăzu, crispat, ultima lor noapte de dragoste, acum cîţiva ani pe care de atunci încerca să-i uite, să se distanţeze de ei. Pe la prinz, fugit de la Facultate, îi lăsase un bilet, mizgălit pe învelişul unui pachet de Mărăşeşti: „Aşteaptă-mă. Poate e pentru ultima oară. Fă rost de ceva băutură. N-am un leu. Am să vin tîrziu."

În întunericul mărunt şi înăbuşitor, băuse un kil de rom, o iubise cu frenetică şi stîngace brutalitate, toată noaptea, chinuit şi fără dorinţă, pînă cînd zorile oraşului prăfuiră cu cenuşiu geamlîcul odăii de la demisol şi începuse să răsune măcinatul mărunt al paşilor grăbindu-se spre condica de prezenţă: abia atunci, despuiat de vigoarea care năştea spaima (pentru că ceea ce credea el că i se va întîmpla, eliminarea din facultate, cariera distrusă, poate şi arestarea, ameninţa în primul rînd dorinţa de viaţă plenară a corpului tînăr, sensualitatea lui difuză şi neselectivă) liber, pentru cîteva ore de servituţile vîrstei, regăsi un curaj esenţial: cămăruţa aceasta înăbuşitoare era refugiul sigur pentru tot ceea ce putea urma, iar Dana şi tot ce-i lega (copilăria, adolescenţa, dragostea lor fizică atît de timpurie) teritoriul în care nimic nu-l putea ameninţa, atîta timp cît erau împreună. El va putea trece prin impasul acesta, va trece oricum, oricum, oricum, oricum şi în întuneric această hotărîre rostită printre dinţii strînşi îl făcea să se simtă îmbătrînind firesc, fără regrete, curajos. Ea era întinsă pe patul îngust, goală, bronzată şi avea ochi de fum. Atunci Dana îi spusese cu vocea ei calmă şi joasă: „Paul, trebuie să-ţi spun, nu te mai iubesc. Trăiesc cu altul".

Ea vorbea mereu, amănunţit, despre intriga obscură din acea şcoală de reeducare, unde Mihai, omul pentru care-l părăsise era profesor şi fusese arestat „pe nedrept" în urma unor intrigi, a unor ticăloşi care-i înscenaseră povestea aceasta grotescă, seducerea unei minore trimisă acolo pentru reeducare; iar Paul constata mirat, aşa cum uneori contemplăm dintr-un unghi inedit un peisaglu familiar şi ne înfioară noutatea lui agresivă, că din el dispăruse sentimentul acela de responsabilitate difuză şi dură pe care, alături şi poate era nevoie:

— E nevinovat.

— Îl iubeşti atît de mult? întrebă el şi îndată îi păru rău.

— Avem trei copii. Şi-l privi cu o neaşteptată duşmănie.

— Nu e un răspuns, zise el şi încercă să zîmbească.

Atunci ea spuse cu un fel de milă, mila aceea înţelegătoare, maternă pe care fiecare femeie o poartă ca pe un blestem sau ca pe o binecuvîntare:

— Aşa mă cunoşti tu pe mine? Crezi că aş putea avea copii cu un om pe care nu-l iubesc?

— Îţi aminteşti... începu el, dar ea nu-l lăsă să spună o vorbă.

— Nu-mi amintesc, Paul.

— Cîţi ani aveam noi... urmă el încăpăţînat, agresiv... cînd ai rămas însărcinată?

Fusese în mod intenţionat trivial, ca un fel-

Pictură de Florin CIUBOTARU

TITUS POPOVICI

moartea

ter, pentru că simţea că pierduse şi asta înseamna ca de mîine va trebui să alerge, să-şi pună în mişcare *relaţiile*, să reintre într-un tip de mişcare şi de acţiune care nu i se potrivea, nu i s-a potrivit niciodată, dar a trebuit să treacă mult timp pînă să-şi dea seama sub influenţa lui Mihai, îl cultivase cu orgoliu, părîndu-se că e lucrul cel mai de preţ pe care revoluţia l-a dat intelectualului comunist: capacitatea de-a suferi fizic pentru că un lucru nu merge bine undeva, sau cineva — un om pe care-l cunoşteau abia, sau deloc, auzeau numai despre el — suferea o nedreptate, şi nevoia imediată, ca foamea, ca setea, de-a face ceva, „de-a se avînta în luptă", pentru că altfel nu se putea privi în ochi.

Dana terminase povestirea „cazului" şi acum stătea cu mîinile pe genunchi, şcolăreşte, destinsă în aparenţă şi-l privea cu ochi goi, aşteptînd şi pentru că el tăcea, atent doar la durerea care începuse să mai cedeze, făcînd loc unei amorţeli sleite, mai spuse, deşi nu şi să înveţe o reconsiderare firească a lucrurilor.

— Nu-mi amintesc Paul, repetă ea şi zîmbi din nou. Făcu un gest ca şi cum, de la distanţă, ar fi vrut să-i pună mîna pe braţ. Nu te supăra, n-aş vrea să te jignesc, dar într-adevăr nu-mi aduc aminte. Şi rămase iar nemişcată, cufundată în fotoliul acela imens, hidos, aşteptînd.

— Şi pe ce se bazează această... înscenare? capitulă, Paul Rolul de justiţiar. Explicaţiile. Repovestirea trecutului, inventarea unui Mihai care să fie pe înţelesul celor care vor putea face ceva pentru el.

— Pe nişte scrisori.

— Ale cui?

— Ale lui Mihai şi ale fetei aceleia.

— Tu le-ai văzut?

— Nu.

— Cum? se miră el, nu vă spuneţi tot? Nu vă împărtăşiţi seara grijile şi problemele de muncă?

Dana îl privi cu ostilitate şi cu milă şi el regretă tonul cu care spusese fraza aceasta, o deghizase în altceva.

— Viaţa e cam scurtă Paul, trebuie să economisim ceva şi pentru noi.

Atunci el intui în mod obscur, ca pe o insultă, ce putea fi viaţa lor, undeva la Urziceni sau la Feteşti.

— Şi ce vă spuneţi atunci? întrebă arţăgos.

Ea tăcu; avea acelaşi fel de-a tăcea ca pe vremuri, încăpăţînată, copilăreşte şi, ca pe vremuri, el nu ştiu nici ce să facă, nici ce să spună; acum nu mai avea nici un drept s-o hărţuiască, să încerce să tulbure acest fel de tăcere, care atunci, între ei doi, însemna un fel de refuz, o izgonire a lui.

— Dana, întrebă el şi se ruşină de blîndeţea umilită a vocii, de ce ai venit la mine?

— Pentru că nu pot suporta să-l ştiu acolo... poate umilit... poate... Lacrimile începură să-i curgă pe faţă; era pentru a doua oară cînd o vedea plîngînd, acum era pentru altul, dar n-avea nicio importanţă şi fără să ştie cum se trezi alături de ea, pe braţul rotund şi gros al fotoliului, ca o coapsă de femeie uriaşă; îi cuprinse umerii: părul ei mirosea ca atunci a tîn, a soare şi degetele lui recunoscură cu acuitatea aproape dureroasă a orbilor oasele frunţii şi artera aceea de la tîmplă, care părea că are o viaţă aparte, şireată şi ascunsă şi linia gîtului încordat. „Nu s-a întîmplat nimic, şoptea cu o altă voce, uitată, nu s-a întîmplat nimic"; nu ştiau să se iubească, le era amîndurora teamă şi ruşine şi atunci se jucau multă vreme: el se întorcea de pe front, zdrenţuit, bărbos, plin de păduchi, cu ochii devoraţi de amintirea feţelor gălbui, tepoase ale morţilor; sau din lungi călătorii primejdioase; sau terminase o grea operaţie şi ea îl seconda cu o tragică gravitate. Dana nu avea senzaţia şi nici disponibilitatea jocului, simţul salutar al convenţiei, iar el se simţea vinovat şi în acelaşi timp puternic, pentru că o arunca în zonele cu nisipuri mişcătoare ale invenţiei; dar pe urmă, după ce mica piesă ajungea la sfîrşit nu se mai simţeau vinovaţi că se culcă împreună, mucoşi de 17 ani şi se aşezau cuminţi să-şi facă lecţiile pentru a doua zi.

Ea nu-i respingea mîna, plîngea mereu tăcut, fără sughiţuri, plînsul acela fericit care seamănă cu altceva şi care aduce uşurarea de după confesiune.

Atunci din camera cealaltă se auzi vocea plină a lui Tony. Cînta din răsputeri, cu un nepotrivit dramatism, o melodie imbecilă, la modă, lansată de un cîntăreţ cu voce de castrat, sau de femeie contra alto:

Tombeee la neigeee, tu ne viendras
pas ce soir
Tombeee la neigeee, tout est blanc
de désespoir
Tuuuu ne viendras pas ce soir...

Dana se ridică încet, îşi potrivi fusta prea lungă a taiorului demodat şi urît.

— Am să fac totul, spuse el atunci cu o patimă nepotrivită. Am să fac totul, Dana. Chiar dacă e vinovat.

Ea se întoarse din uşă:

— Nu e! spuse şi adăugă fără nicio tranziţie: Ce casă frumoasă ai Paul. Şi noi stăm destul de bine.

— Unde lucrezi tu? întrebă el.

— La Urziceni.

El o conduse pe coridorul întunecat, „dracu să-i ia că nu mai repară lumina asta" şi aşteptă pînă se închise uşa cu grilajul de fier forjat şi geamuri sparte a liftului vechi. De la vecini venea, pe sub uşă, mirosul rece de sarmale şi din apartamentul lor deschis, lumina verzui adormitoare a biroului bibliotecă şi vocea lui Tony care cînta acum ca pe un marş, melodia aceea mucilaginos siropoasă:

Tu ne viendras pas ce soir...

Închise uşa: se rezemă o clipă cu spatele de ea, ar fi vrut să adoarmă brusc.

Tony purta o pijama de interior psihedelică, cu flori mari şi agresive, un „badget" pe care scria „LOVE"; îşi legase părul blond într-o coadă de cal şi înşirase pe piept lanţuri şi colane de sticlă şi medalii de aramă; îl privi veselă, îi făcu cu ochiul şi întinse teatral mîna spre masa din mijloc, unde ardeau două luminări roze, răsucite ca un penis de ţap; scrisese meni-ul cu litere mari, fantaste, pe o cutie de carton:

Des rillons du val de Loire
Rouille de veau à la crême
Champagne Teittinger
Des bombons et des liqueurs.

— Să mai păstrăm în seara asta, spuse ea, un pic de Paris... Mîine am să-ţi dau tocană cu mămăliguţă, sau saramură de crap cu ardei iute, să nu te depeizezi prea tare iubitule... Am chef să mă îmbăt, spuse rîzînd mereu. Trebuie să-mi fac curaj. De cînd am sosit trebuia să dau un telefon la redacţie, dar dumnezeu din ceruri mă vede că mi-e groază să dau ochii cu vocea Florichii, s-o aud plîngîndu-se, en vraie tragedienne, că trei materiale au fost scoase şi că... Merde! spune soldăţeşte... E frumos, nu? şi arată iar masa, cu acelaşi gest teatral. Păcat că sînt conserve, dar o să meargă. Bei un whisky?

— Da, spuse el, răguşit. Dar nu mi-e foame, Tony.

— Oh la la... Arăţi foarte rău, eşti palid, eşti obosit. Ştiu că îţi cultivi şi paloarea şi silueta, micul meu cabotin, dar n-am chef să te văd la spital.

În clipa următoare i se făcu foame, năpraznic, şi începu să mănînce lacom, înghiţind bucăţi mari de pîine pufoasă. N-aveau încă frapieră, aşa că sticlele de şampanie „une gracieuse attention de la port de Mr. XY, secretaire de la conference que vous avez bien voulu honnorer de votre présence", fuseseră puse la ghiaţă într-o găleată de plastic şi Paul destupă cu pricepere una şi bău mult, lacom, cu o sete nefirească. Tony îl privea amuzată. Îşi lipise gene postişe, albăstrui; n-avea nevoie, avea gene lungi, frumoase, mereu umede, dar şi ei îi plăcea să se joace în felul ei. Ce bine era că fuseseră împreună! — îi dispensa de conversaţia turistică care însoţeşte invariabil întoarcerile din străinătate: Tony deschisese radio-ul şi ascultară „ştirile interne" cu un fel de înduioşat patriotism: erau liniştitoare, *de acasă*, după o astfel de lungă absenţă. Monotonia lor constructivă... combinatul din Bîrlad şi-a îndeplinit... agricultura din judeţul Bacău raportează... aveau farmecul noutăţii, al certitudinii.

— Cine a fost la tine? întrebă Tony. Şi adaugă: M-am ameţit puţin.

— O rudă de-a mea, îndepărtată.

— Fata aceea cu care ai trăit? Despre care mi-ai povestit monts et merveilles?

— Da.

— Ce voia?

— De ce trebuie ca cineva să vrea ceva, întotdeauna? întrebă el zîmbind dar cu buzele imperceptibil pălite: daruj divinatoriu al lui Tony avea ceva îngrijorător.

— Pentru că totdeauna cineva vrea ceva, răspunse ea şi Paul îi fu recunoscător; în prezenţa ei lucrurile se simplificau, căpătau sfintele lor proporţii naturale. La radio tamburaşi şi naiuri executau felurite sîrbe şi hore din diferite regiuni ale ţării, la cererea ascultătorilor.

— E frumoasă? întrebă Tony.

— Da, răspunse el.

— Mai vreau şampanie, spuse Tony. Trebuie să mă întăresc moral, pentru convorbirea inevitabilă cu Florica. (Era secretara de redacţie la revista pe care o conducea ea, o fată bătrînă, cu mustăţi, tăbăcită şi servilă: ascunzîndu-şi cu atîta putere şi eroism mizeriile vieţii încît toţi cei din jurul ei o protejau şi nu aveau forţa să-i facă vreo observaţie de teama de-a n-o vedea prăbuşindu-se ca un castel de cărţi de joc).

Băură încă o sticlă, dar fără poftă: acum şampania era într-adevăr frapată şi lui Paul i se făcu frig. Amorţeala din trupul lui nu era plăcută, dimpotrivă, ascundea ceva ameninţător şi el se gîndi că în fond i ar face mare plăcere să fie bolnav cîteva zile, cu febră ridicată, să treacă un timp năduşit şi roşu, cu binefăcătoarea răcoare a pernelor şi cearceafurilor mereu schimbate, cu un teanc de reviste ilustrate dinaintea celui dintîi război mondial mirosind a mucegai şi a urină de şoarece.

Tony strînse farfuriile şi tacîmurile, fredonînd mereu.

— Mă duc să telefonez eroic. Tu aşteaptă-mă... Aşteaptă-mă, *auzi?*

În baie, în timp ce se spăla pe dinţi, i se făcu rău. Fără ochelari privea în oglindă un obraz străin, de o paloare atît de violentă încît trăsăturile păreau deformate. Ţeneţul de greaţă îl cutremură pe neaşteptate, ca o puternică lovitură de pumn, dată pe dinăuntru. Se rezemă de perete, respiră de cîteva ori adînc, cu efort, apoi azvîrli hainele de pe el şi se aruncă în pat, ca într-o apă: dar cearceafurile i se părură jilave, îi zgîriară pielea; se ghemui tot, într-o încordare nervoasă de-a sili durerea şi greaţa să se resoarbă, să-l lase liber să se întindă în patul acela larg cu tăblia pictată, o scenă campestră în genul doamnei Vigee Lebrun, cu arlechini şi păstori şi pomi şi reflexe aurii şi verzi. Alături, pe noptieră, erau teancurile de reviste multicolore cu hîrtie mătăsoasă şi bună, pe care nu avusese timp să le citească la Paris, somniferul lui obişnuit, oglinda spre o lume în care nu era implicat; dar nu putea scoate mîna de sub plapomă să le ia: avea senzaţia că cineva îl va înhăţa de degete cu ghiare solzoase şi murdare. Tony vorbea la telefon, foarte tare, ca de obicei (ea care avea o voce patinată, mătăsoasă, uşor şi distins stinsă, la telefon urla fără să-şi dea seama: „Da, iubit-o, ne-a fost dor de tine... Paul abia aşteaptă să te vadă, să-i povesteşti ultimele noutăţi... Cum? Maestrul n-a fost mulţumit de critică? Să-i pară bine c-am reuşit să-l temperez pe Paul, voia să-l facă praf... În sfîrşit... merita, dar..."

Şi aşa mai departe.

Tony aranjase deasupra patului un baldachin cu franjuri argintii. I se făcu pe neaşteptate foarte rău şi nu mai avu timp să se repeadă în baie. Tony făcuse o pauză, asculta probabil pălăvrăgeala senzuală a Floricăi şi-l auzi ţenind gros, cu clăbuci, oribil. „Stai puţin! strigă ea şi alergă în dormitor". „Doamne dumnezeule, ce ai? spuse şi albi. „Să chem un doctor? Ce e cu tine?"

— Nu, spuse el. Nimic, nimic, ce să fie?... şi-şi ştergea mereu faţa udă de lacrimi fierbinţi şi buzele murdare.

obiectelor fericite

Prin receptorul lăsat deschis se auzea vocea îngrijorată și sonoră a secretarei de redacție; se putea înțelege foarte bine ce spune, dar Tony închise receptorul mult mai tîrziu, după ce făcură curat și aruncară pe balcon așternutul murdărit. Aerisiră; de afară veni frigul umed de toamnă al orașului și vîjîitul stins al vieții lui nocturne.

Pe urmă Tony se strecură în pat, îl luă lîngă ea și acum — deși nu era — părea mai mare decît el, o femeie rubensiană cu flancul protector și o căldură molcomă ca o rezervă de energie latentă pe care voia să i-o ofere lui, bolnavului, a cărui maladie se manifestase în chip atît de subit și de rușinos. Acum singurul fel de-a sfărîma acest protectorat, a cărui vocație Tony îl avea în mod sănătos, dar reușea să nu arate asta, să pară ceea ce voia să pară: o femeie modernă, cu un veșnic aer de camaraderie sensibilă și distantă, dar ascunsă sub tehnica ironică a frazelor, — ar fi fost reînnodarea cu clipele acelea din salon, înainte de-a fi venit Dana, dar Paul își dădea seama că era imposibil, inestetic și aproape incestuos și de aceea cu o voce mică și slabă de copil bolnav, o întrebă:

— Tony, cîți amanți ai avut tu?

Simți cum corpul ei blînd încordat, ca să-i transmită un plus de energie și căldură vitală, se înmuie, ca să recîștige imediat o energie ostilă.

— Crezi că e ora confesiunilor? spuse ea și Paul își dădu seama că întrebarea lui îi uscase cerul gurii. „Nu-mi amintesc," spuse apoi veselă. Era fantastic modul în care știa să se redreseze, fără nici un fel de tranziție și Paul fu mîndru de această forță a ei, ca de ceva cu care Tony i-ar fi fost datoare, dar nu era așa, desigur...

— În orice caz puțini. Patru sau cinci.

Și începu să rîdă, se zvîrcoli în pat, ca pe o plajă cu nisip alb, îl apucă de păr și-i trase fața spre gura ei umedă, cam mare, fermă, ușor tremurătoare din pricina veseliei protectoare; apoi pe neașteptate aprinse veilleuza — un înger baroc de bronz cu obrazul și bucilele rotunde ca niște mere — și începu să-l sărute, pe lumină; îi căuta buzele pe care el le ferea cuprins de-o mare pudoare; pe urmă îi luă capul și-l culcă pe umărul ei și-i mîngîie îndelung, apăsat fruntea, pînă cînd Paul o auzi cum respiră tot mai liniștit, tot mai egal, tot mai slab; simți cum puterea pe care voise să i-o dea lui părăsește pe furiș trupul ei elastic, care părea să crească în această primă fază a somnului subit; buzele ei începură să scoată un sunet mărunt, cleios și Paul rămase în sfîrșit singur.

Oftă ușor, dezamăgit fără motiv și se îndepărtă încet, pe furiș, de femeia lui care-l părăsise; se ghemui cu genunchii la gură pe marginea patului, în poziția aceea fericită și candidă în care nu i se mai putea întîmpla nimic.

Voia să doarmă.

Știa ce e de făcut. Vaporul eșuase în întunericul ud, în mijlocul trombelor de blizzard; pe punte răsunau urletele oamenilor cu gurile negre umplute de apă înghețată; frînghiile le tăiau mîinile cu bătături roșii, adînc, pînă la osul alb și fragil; bărcile de salvare se zdrobiră de flancul vasului cu un zgomot de scîndură subțire și multă vreme, ghemuit în poziția primordială pe cușeta îngustă, așteptînd să se întîmple ceva, Paul auzi strigătul prelung, ca de hienă al cuiva. A doua zi însă, soarele începu să strălucească orbitor, topind întinderea pustie a mării sau oceanului acela și foarte aproape, la cîteva sute de metri, era Insula, Canaan pentru totdeauna separat de lume, iar pe puntea foarte galbenă și foarte înclinată a vasului, cîțiva oameni, supraviețuitorii, se tîrau simiesc în patru labe, descumpăniți de noul echilibru impus. Erau doar cîțiva (ceilalți pieriseră înghițiți de apocalipsul lichid) erau cei care *voia* el să fie acolo, cu care *voia* să împartă anii de singurătate purificatoare fără nici o minciună necesară, fără nicio alienare justificată, cei cu care *voia* să-și recompună trecutul comun, omenesc (singurul care mai avea vreo valoare, deoarece toate celelalte determinante cărora toți li se închinaseră, sau li se supuseseră, sau le acceptaseră obosiți, erau acum departe, dincolo de linia inaccesibilă pentru eternitate a orizontului curat). Erau acolo cei cu care *voia* el, Paul, să reinventeze trecutul, răzuindu-l în serile lungi de tot ceea ce patimile, jocurile ascunse ale caracterelor, îi adăugaseră într-o sublimă mistificare necesară și mai adevărată decît realitatea.

Acum, înainte de-a adormi, *voia* ca printre supraviețuitori să fie *tovarășul B...* era ciudat dar nici acum, pe puntea strălucitoare și înclinată a vasului eșuat, în timp ce mica lor grupă de supraviețuitori se organiza pentru anii puri care-i așteptau, nu-i putea spune altfel decît *tovarășul*: mai erau Mihai și Dana și cîțiva încă, deocamdată fără identitate. Aventura concretă nu se precizase încă, erau în mintea lui deocamdată lucidă și fericită în mijlocul nopții numai acordurile preliminare. Încercarea armonizării imaginilor și știa că nu va trece de clipa asta; va urma somnul salutar, iar el va fi Vînătorul, omul cel mai important din istorie, cel care aduce hrana, cel care va fi sărbătorit, după ce fusese îndelung și egoist așteptat, după ce toți pîndiseră în jurul ceaunelor unde fierbea apa sărată, zgomotul îndepărtat al împușcăturii și urletul primar de victorie. Tovarășul B. cără apa, aducea lemne, sufla în jar, se mișca greoi, sub privirile tăcute ale celorlalți. Îi învinsese demult, din prima seară a naufragiului, după ce clădiseră casa și deveni clar pentru toată lumea că tovarășul B. nu știa să clădească, nici să taie lemne, nici să bată cuie, nici să aprindă focul, sau să jupoaie marcasinul, să curețe peștii de solzii tăioși și în fiecare seară, după ce mîncau, după ce se îmbuibau pînă la beatitudine, Paul îl silea — dar nu era din răzbunare, ci din mila aceea mîntuitoare pentru om și pentru posibilitatea lui de-a deveni altul — să vorbească despre el, pînă la sațiu, reîncepînd mereu, să caute rădăcinile adînci, ascunse omenești, simple și eterne, ale erorilor lui, să numească simplu izvoarele cele mai simple: setea de putere și să le spună lor, cei în viața celalaltă a cărora intervenise de atîtea ori, care sînt bucuriile puterii, dezbrăcate de armura de oțel a necesității istorice, zeu tutelar și impasibil, cu care nu comunicau decît aleșii ei succesiv.

...Și astfel refăceau o istorie reală a vieții lor posibile, o hagiografie nouă și strălucitoare ca evidența; ceea ce ar fi fost posibil, devenea pedeapsa supremă pentru tovarășul B. servietă plină cu acte, un chipiu roșu de ceferist, sau orice altceva.

*

Cînd se trezi odihnit, purificat și cu un vag, aproape atîtător sentiment de insatisfacție, Tony plecase. Îi lăsase un bilet verzui prins de pernă cu un ac de siguranță: „*Am plecat la sfînta muncă izbăvitoare. A sunat tov. Marin și a spus să mergi imediat* sus. *I-am spus că ești bolnav, a răspuns că-i pare rău, dar trebuie. În altă ordine de idei s-a întîmplat un grav eveniment, o adevărată tragedie.* (Și Tony adăugase cu litere uriașe-propriu zis asta citi Paul în primul rînd) *NU TE SPERIA IUBITUL MEU SENSIBIL!!!! Îți las plăcerea să descoperi tu „tragedia". Vom rîde, dumenezu ne va ierta știind că sîntem atei și cinici. Dă-mi un telefon pe la prînz, iubitoarea ta Tony".*

Se îmbrăcă repede, mîncă neatent, dărui femeii de serviciu cărcia îi spuneau „tovarășa Veta" iar ea lor „domnule și doamnă" fularul adus de la Paris cu Tour Eifel și Madeleine și Dome des Invalides: ea se bucură pentru fetița ei, liceeană, „care moartă după prostii de astea, mai bine ar învăța să facă o zupă cumsecade" și abia pe bulevardul luminat festiv de un soare întîrziat, privind forfota oamenilor de toate vîrstele (totdeauna se întreba cu un fel de puritanism angajat: „ăștia nu lucrează nicăieri, or fi toți în concediu?") — își aminti de Mihai, îl văzu precis, o singură secundă, undeva într-o celulă sordidă, sau în fața unui anchetator sever, disprețuitor scîrbit de josnicia culpei care — pînă la dovedirea ipotetică a contrariului — era, pentru anchetator, reală. Și realiză cu neplăcere și cu fatalism că „rezolvarea cazului" va însemna alergătură, explicații nesfîrșite, eforturi de-a apărea indignat principial de-a apela la justiția fundamentală a sistemului.

Îi făcu plăcere că ofițerul de serviciu îi răspunse cu „să trăiți.poftiți" la gestul vag schițat de-a scoate legitimația. Glumi puțin cu secretara; în timp ce Marin vorbea pe *fir direct* dădu și el un telefon să afle ce se mai auzea la Comitetul pe care-l conducea la Ministerul Culturii; spuse secretarei că la Paris timpul e oribil și că trebuise să schimbe trei cămăși pe zi din pricina fumului umed și lipicios. „Ei, dar ați avut totuși o zi două de destindere după conferință, cu tovarășa. Ați vorbit minunat, spuse secretara, o călătorie e bună oricînd, mai schimbi atmosfera și te întorci cu puteri sporite" și Paul rîse indulgent de amabilitatea oficială a acestor cuvinte și de rochia ei scurtă, la limita pilpîitoare a decenței. Ușa dublă, capitonată, a biroului se deschise și Marin apăru rizînd și el. „Hai dragă, ești mai bine păzit decît tezaurul Băncii Naționale după afacerea Ioanid. De azi dimineață, de la prima oră te caut" și intrară în încăperea pe care Paul o cunoștea atît de bine: biroul masiv și oarecare, cu două fotolii în față, pentru discuțiile mai intime, masa lungă de ședințe, cupa de bronz cu zeci de creioane neverosimil de ascuțite, invitînd la folosirea lor cu multă risipă de grafit. În schimb pe un perete apăruse un tablou cu flori galbene care nu existau, pe un fond verzui violet, care de asemenea nu exista, iar buchetul de flori părea o celulă exuberant amenințătoare, văzută la un microscop indulgent și euforic.

Stătură un timp amîndoi în picioare, fumînd; Paul îi povesti cu lapidară indiferență cum fusese conferința între scriitorii dintre Est și Vest despre „Le roman contemporain et ses directions" și riseră amîndoi, potolit, de inutilitatea ei necesară. Marin era de vîrsta lui, generația adolescenților de la 23 August, profesor universitar, eseist, unind intransigența ideilor cu o exprimare subtilă, fără de care ideile intransigente ar fi părut dogmatice; fusese ridicat de curînd la o muncă importantă în aparatul de partid; se înțelegeau foarte bine, trecuseră prin același tip de experiențe în decursul anilor și arborau un fel de comunicare destinsă, ușor, imperceptibil blazată.

Marin îi făcu semn să se așeze în fotoliul „discuțiilor intime", aprinse o nouă țigară și-l privi cu ochi micșorați din pricina fumului și cu o inexplicabilă melancolie, ușor ironică.

— Ai citit ziarul?

— N-am avut timp. Ce e?

Marin îi întinse un ziar desfăcut.

> În ziua de 15 noiembrie 196... a încetat din viață în urma unei lungi suferințe, cunoscutul scriitor și militant pe tărîm obștesc Stefan B..... Născut în anul 1885 la Focșani într-o familie modestă... încă din anii adolescenței... mai tîrziu unul dintre colaboratorii Contemporanului.. apreciat în mod deosebit de Dobrogeanu-Gherea... participant activ la... în anii dictaturii versurile lui care circulau clandestin...

Paul rămase un timp cu ziarul în mînă; spuse cu o voce șoptită, mirată:

— Credeam că a murit de cel puțin 15 ani.

Și așteptă ceva din partea lui Marin, dar acesta îl privea absent, fumînd mereu. Atunci Paul recită cu o voce pierită, forțat joasă și răgușită, cu vocea aceea voalată de ploi cenușii pe care o cer deobicei poeziile lui Bacovia:

Instructorul, prin zloată, înainta mereu.
Să tremure dușmanul, ascuns în vizuină!
Sub pasul său de-om simplu, pas bărbătesc
și greu
Năștea pe cîmpul reavăn, mari aripi
de lumină...

Pe urmă se ridică brusc, se repezi la fereastră, și de acolo, spuse cu o voce cavernoasă, o voce de chiabur:

Cîine rău! Nu intrați!

Se încruntă; părul moale îi căzu în ochi, răcni!

Ba intrați și-n cap îi dați!

Se așeză din nou, simțind cît de armonioase, ca un dans, sînt gesturile acestea de forțat cabotinism; se reculese insinuant, își netezi părul, pînă la o cuminte aplatizare și șopti religios, muzical, prelung:

Mă simt ca un gîndac într-o dumbravă
Și strig: O, Slavă! Slavă! Slavă!

— Nu fă pe nebunul, ce-ți veni, spuse Marin și se vedea că și lui îi vine să rîdă.

— Omenirea se desparte de trecutul ei rizînd, tovarășe, spuse Paul grav.

— Uite de ce te-am căutat, începu Marin foarte serios, concentrat. (Cînd avusese timp să învețe această concentrare depersonalizată pe care sînt profesional parcă obligați s-o aibă cei care „văd idei" după expresia nefericită a unui scriitor clasic).

— Înmormîntarea are loc poimîine...

— Nu se strică pînă atunci? întrebă trivial Paul; dar începu să-și dea seama că ceea ce va urma îl va privi personal și voia să mai amîne puțin... Marin nu știstui enervat, așa cum ar fi trebuit să facă: datora această reținere prietenioi lor, dar Paul simți cum i se transmite rigiditatea imperceptibilă a celuilalt.

— S-a hotărît ca tu să vorbești la înmormîntare.

— „S-a hotărît", spuse Paul apăsat, ca să-l aducă aminte lui Marin că și ei riseseră nu o dată, împreună, de modul cum unii subalterni trasmițînd o dispoziție superioară spun: Tovarășul a spus... Tovarășul crede că... Ceea ce dusese la formula sublimă a unui secretar, transmisă unui solicitator insistent: „Tovarășul e la tovarășul cu tovarășul".

Marin tăcea mereu; era o tăcere deosebită, o învățase și pe asta. Nici aprobare, nici negare, o tăcere neparticipativă, ca un gol pe care trebuia să-l populeze interlocutorul.

— Nici prin gînd nu-mi trece,auzi? spuse deodată Paul, violent, înroșindu-se.

Marin tăcea mereu, fumînd. Îl privea.

— Poetul acesta a fost rușinea culturii noastre, timp de cîțiva ani! strigă Paul, dar tăcu brusc, dîndu-și seama că și celălalt știe tot atît de bine ca și el, lucrul acesta și că ar fi stupid să-i explice ca unui neavizat, că „opera" poetului recent decedat după o lungă și grea suferință, era inexistentă, că „gloria" lui fusese fabricată brutal și se risipise definitiv, în momentul cînd... Privirea pe care o îndreptă spre Marin era — și Paul se înfurie din pricina asta — pur și simplu rugătoare: îi cerea favoarea să-l scoată din această situație jenantă; dar tăcerea lui Marin se prelungi, egală, neschimbată. Se gîndi la celălalt, prietenul lui se amuză interior; situația aceasta anulează brusc raporturile de prietenie dintre ei; poate îl deranja faptul că-i mai spunea *tu* în prezența altora, la ședințe, anulînd distanța ierarhică.

Marin tăcea mereu. Nu era jena că-și punea prietenul într-o situație imposibilă, ci răbdarea aceea amabilă și inflexibilă, pe care Paul o cunoștea atît de bine: „Hai, tovarășe, spune ce ai de spus, golește sacul, pe urmă ai să te liniștești, o să analizăm lucrurile la rece, cu calm și o să vezi că nu se poate altfel".

— Ce interes aveți să mă faceți de rîs?

— *Aveți?* întrebă surîzînd mirat Marin și Paul se corectă grăbit, bîlbîindu-se ușor:

— Ce interes *avem* ca eu să mă fac de rîs, să compun un panegiric al acestui... De ce prestigiu o să mă mai bucur în fața... cînd toată lumea știe doar că mi-am bătut joc de idiotul ăsta...

Se opri brusc. Îl privi pe Marin; acesta nu rîdea ironic, așa cum se așteptase; pentru că Paul „nu-și bătuse joc" de poetul recent dispărut decît *de la un moment dat*, cînd începuse să se poată. Își aminti fraza celebră a unui critic — și el dispărut din circulație — cu care se deschidea un lung articol apărut prin 49—50 despre „Opera tovarășului Ștefan B... puternică manifestare a spiritului de partid în literatură", care începea cam așa: „Cine nu apreciază strălucita operă a lui Ștefan B... se situează — fie că-și dă seama sau nu — în mod obiectiv deci, pe poziția dușmanului de clasă".

— De ce tocmai eu? întrebă Paul și-și dădu seama că în fond cedase. Panegiricul trebuia făcut, restul era subiectivitate neputincioasă și neinteresantă. Marin se destinse, zîmbi, păru foarte obosit:

— Uite Paul, ...spuse — și era vizibil că-și reținea cu greu oftatul de ușurare și că din clipa asta se gîndea la sarcina următoare și calcula cum să recîștige timpul pierdut în discuția aceasta, pentru amîndoi inutilă: Tocmai pentru că te bucuri de un prestigiu serios, bine meritat, *e bine* ca *tu* să vorbești... Tocmai pentru că ai contribuit și nu în mică măsură...

— Nu mai auri pilula, se strîmbă Paul.

— ...ca asemenea fenomene, cum a fost hipertrofierea unei opere în fond modeste...

— ...fără valoare!

— ...fără valoare *deosebită*, să fie erijate la rangul de normă a unei culturi. Tocmai de aceea.

— Din fair, play, ori din ce? se zborși Paul, fără prea multă convingere.

— Tocmai pentrucă *e bine, e necesar*, ca un om cu platforma ta să vorbească la mormîntul unui poet care și-a adus contribuția modestă, dar reală...

— „Reală" e ultima decorație postumă, pe lîngă celelalte care vor împodobi pernele fostului poet național?

— ...într-o perioadă în care nimeni nu știa prea mult, despre cum și ce trebuie să fie o artă nouă... Știi foarte bine că există tendința desigur fără mare importanță... (Să nu generalizăm, se gîndi vindicativ Paul, să nu care cumva să cădem în erezia fioroasă a generalizării... „Pe de o parte" dar „și pe de altă parte"... Sînt unii care spun că poezia lui Ștefan B., n-a avut nici un fel de valoare... Ea a avut „un fel de valoare"... Ce fel de valoare, n-are rost să discutăm în fața unei gropi deschise, să terminăm, să aruncăm bulgării pe sicriu, să mergem să bem un Whisky și să povestim nenumăratele anecdote care au circulat pe seama fostului mare poet, într-o scurtă perioadă în care nici unul nu știam cum trebuie să arate o cultură de tip nou)... a unora de-a nega în bloc tot ce s-a făcut în anii aceia grei... De care și tu și eu, să fim sinceri, ne aducem aminte cu înduioșare... Pentru că au fost ai noștri. Integral. Cu luminile și umbrele lor... N-ai fost niciodată, după cîte știu, omul extremelor... ori poate — și surise blînd, definitiv, dîndu-i să înțeleagă că acum într-adevăr a terminat — te-ai întors de la Paris adept al lui Kohn-Bendit sau al lui Krivine?

— Bine, se ridică Paul. Cînd vrei să-ți aduc discursul funebru, ca să-l vezi și tu?

— De ce să mi-l aduci? se miră sincer Marin. De ce să-l văd și eu? Nu știi tu ce trebuie să spui?

Atunci Paul izbucni din nou:

— Și ce-o să faci dacă am să spun că marele poet revolutionar, a fost pe vremuri traducătorul „en titre" al poeziilor Majestății Sale Carmen Sylva, regina poetă?

Marin care între timp se așezase la birou și luase un dosar, ridică spre el o față devenită deodată lemnoasă, doi ochi reci, așa cum trebuie să aibă chirurgii în momentele-limită și neprevăzute ale unei operații.

— Și ce se va întîmpla dacă la moartea ta, cineva va cita vestitul tău articol din 53 sau 54: „Astfel, pe lîngă scribi înrăiți ca Hemmingway, Steinbeck, John Dos Passos, Caldwell, ale căror jalnice opere de ultimă oră bat tot mai stăruitor în poarta atîtătorilor la război?"

Paul tăcu o clipă. Privi tabloul acela cu flori inexistente. Pe vremuri, în același loc, era altul, uriaș „Judecata chiaburului" în care un om gras, cu pantaloni roșii, hidos și descompus, stătea în fața unor oameni slabi, cu obrajii supți, tepoși, cu ochi de jar și asuda, iar pictorul reușise să redea „de minune" strălucirea opalină a sudorii care-l brăzda fața grasă și îmbuibată.

— Matt. Spuse el. Schustermatt.

În anticameră, în timp ce-și îmbrăca neîndeminatec pardesiul, enervat de privirea pe care o bănuia compătimitoare a secretarei și mai tîrziu pe coridoarele lungi pe care se rătăcea întotdeauna pentrucă avea fobia coborîrii cu liftul, se gîndi cum ar fi arătat o discuție, în împrejurări asemănătoare, cu *tovarășul B.* La fel, în esență, dar mult mai simplu, pentru că niciodată lui Paul, sau altcuiva, nu i-ar fi trecut prin minte posibilitatea unei contraziceri, fie și de amănunt, posibilitatea manifestării unei predilecții sau nemulțumiri personale. În fața *tovarășului B.* interlocutorul devenea o entitate abstractă, care ascultă expunerea limpede, precisă, fără posibilitate de echivoc sau de alegere. („Choisir c'est se limiter" îi plăcea *tovarășului B.* să spună, atunci cînd discuta cu un intelectual mai rafinat: era o altă manieră de-a nu repeta fraza prea tocită „Libertatea înseamnă înțelegerea necesității") a *necesității politice* a acțiunii ce i se cerea interlocutorului s-o întreprindă. *Tovarășul B.* vorbea încet, foarte rar, fără modulații, doar cu o ușoară, o imperceptibilă cîntare a pericadelor și la sfîrșitul frazei repeta cu un ton neașteptat de trist, de resemnat parcă, ultimele cuvinte, concentrat asupra melodiei lor despuiată de conținut. Dar în același timp — și asta era forța lui care dezarma orice posibilitate de opoziție — ceva, o privire, un gest, o absență fugară, transmitea celui care stătea în fața lui sentimentul precis că *tovarășul B.* știe tot atît de bine ca și el, că acel lucru, sau acea acțiune necesare *acum*, nu are acoperirea eternității, că prezentarea ei astfel, într-un mod oarecum metafizic, era o convenție care făcea parte dintr-un ritual și acesta trebuia să fie solemn și grav, deoarece cauza generală căreia i se subordona acea acțiune de moment, era istoric gravă și solemnă. Și pe această înțelegere subterană, atunci cînd se termina convorbirea, *tovarășul B.* era dispus să recompenseze: acesta era momentul cînd se putea obține o locuință, sau rezolvarea cine știe căror necazuri personale.

Marin aparținea însă altei etape, raționale, lucide, în ritm cu timpul fără acel sentimentalism subversiv, fără acea comunicare primejdioasă care creea impresia vagă și incontrolabilă a complicității și invita pe oamenii de genul lui Paul la destăinuire și la familiaritate, respectuoasă însă.

Abia cînd ieși în stradă, își aduse aminte că *tovarășul B.* era fiul poetului recent decedat.

(fragment)

PAUL NEAGU : Peisaj

NORA IUGA

Spovedenia proorocului

În ochiul muntelui Daniel
e o lacrimă

* * *

DĂ-MI PLINSUL, doamne,
prizonier trupul
în forma prea strîmtă
dizolvarea e libera trecere
în mare.
De la mine la tine
totdeauna aceste punți
mișcătoare
pe gene de celule
chemate insule
de mirare
gîvote perfecte
retrageri în semiluna de umbră
brațul solar
sfîșiind un cort
să te-ajungă
niciodată oprite
secundele acestei dilatări abisale
de la mine la tine
niciun înțeles
nu așteaptă salvare.
Este totul acolo
închis într-o veche ispită
al plînsului dor
dezleagă
trufia mea osîndită.

* * *

EU NU AM VRUT, nu
această nebună
vacanță
în lacuri de sînge
nuferi de carne suavă
cîntă crepusculul lebedei.
Tu născîndu-mă
într-o distanță eternă
fără zăpezi umezite
în inimi
ai vrut
libertatea mea captivă
în rotunda ta absență.
Numai umbletul Doamne
numai umbletul somnambulului
pe marginea paharului
seducător transfigurat
de frică
ESTE
pentru că tu ești marginea

*

* *

DOAR coada păunului
la această fereastră;
eu numărînd obsedat
o singură pată albastră,
o mare
cu monștri canonizați
fugiți de pe cruce
într-un ghețar se trădează
firul de sînge.
Ce pot să-ți spun
de aici
după atîta uitare?
lacrima păstrată
atunci în ochiul tău
a devenit o lume de sare
dar
cînd mă întorc
în opusul acestei ferestre
leii îmi ling de pe trup
această neîntîmplată poveste.

GABRIELA GHEORGHIU

Poem indian de dragoste

Wether 'tis nobler
in the mind to suffer

În văpaia nopților de vară
Vreau să mă mistui împreună cu
Dragostea mea sălbatică
Să ard, topind nebunește

Zăpezile veșnice peste dorul lumii
Vreau să-ți arăt izvorul lacrimilor
În oglinda apelor îngemănate,
Să încălzesc drumul pe care,

Obosește Luna rotindu-se
Să iau cîteva flăcări din
Inima mea pentru arderile
Fără de sfîrșit apoi,

Să alerg peste lanuri,
Peste creste cînd țipă iarba și
Grîul meu răsare.

Vinovăție

Din părul meu vinovat
Va plînge alizeul,

Pașii tăi în
Despărțirea necunoscută
Foșnesc.

Va plînge,
Însuși Zeul mărilor de ghips
Peste tăcerea fluturilor; o umbră

La fel de vinovată
Ca și noi...

Rubayat

Cheia de aur întinsă
Cu mîini senine,
Ai luat-o și ucis-ai
În mine, patru dimineți

Și ai spulberat în patru vînturi...
Cu firul mai multor vieți
Ascunsă voi ține, în funii canine
Și lacăt de ură cumplită...
dragostea mea pentru tine.

Ananda

Preafericitul ANANDA
Noaptea clădește vise pentru
Soarele tău de dimineață

Sînt încă în întuneric,
ANANDA, de ce o tristețe
De moarte vine pentru mine
De pe alt tărîm?

Înainte de marea despărțire,
Vino și dezleagă-mă de
Uitare — ANANDA. Te chem
între două iubiri

Care cresc cu patimă în inima mea.
Nimic nu-i mai trecător
În cele trei universuri, totuși
Te numesc Zeul-Azi.

Oh, dacă aș putea
Vedea cu tine marea
De la miază-noapte, și
Marea liniște a răsăritului...

(Din ciclul „Avatare")

ARTE

Desen de JOAN MIRÓ

FILM

Uriașul asfixiat de felinar

Numai dimineața, pentru copii și pătimași ai genului, rulează la cinematograful „Union" un mic festival Charlie Chaplin. Sînt cîteva filmulețe, toate mute dar adaptate sonor : zgomote și muzică de fond, care te obligă să rizi cu sinceritate, din toată inima, să rizi cît te țin puterile, pînă la iresponsabilitate. În spatele nostru o spectatoare mai în vîrstă își dădea aproape duhul, uluitor, încît, pentru a scăpa de risul ei cu mici chiote aparte, am deranjat cîteva zeci de persoane alergînd în alt colț al sălii. Aici, cîțiva puștani, care vizionau seria pentru a nu știu cîta oară, își comunicau unul altuia ce secvență urmează : „acum o să-l lovească pe grăsan cu scîndura...", „să vezi acuma cum îi bate pe gangsteri", „stai că se trezește el din vis" etc. La un alt gen de spectacol cinematografic asemenea divulgări îți pot ruina vizionarea — la un western, bunăoară — dar în cazul acesta pierderea era minimă. Nu surpriza de situație de gest conta, căci imprevizibilul este Chaplin însuși. Știam că în secvența următoare, el îl va plesni cu scîndura pe grăsan, dar asta n-avea importanță, totul era : **cum** o va face.

Marii comici muți sînt admirabili și filmele lor ne încîntă pentru că **jocul** este dus de ei pînă la ultimele consecințe. Chaplin se joacă permanent, dintr-o peliculă în alta. Mulți comentatori, dintre nenumărații care i-au dedicat pagini, s-au străduit să explice că Charlot e totuși serios și adesea tragic, să semnalcae sensurile grave ale personajului. Ei au, probabil, dreptate, dar noi vom insista asupra faptului că **jocul** e cel care contează, el face posibile considerațiile ulterioare. Că minunatul și grațiosul omuleț (cu melon, baston, bocanci mari, mustață și mers unic) **se joacă** îți sare în ochi de la bun început : el se joacă cu dușmanii, cu prietenii și ființa feminină iubită, cu obiectele și cu sine însuși. În cutare secvență Charlot e singur, face cîteva gesturi (accle „fleacuri" ce produc delicii, între care lupta cu propria vestimentație, aranjarea „ținutei") ; înainte de a pleca într-o direcție oarecare, de a intra pe o ușă, croul merge cîțiva pași în modul său irezistibil și, deodată, face un fel de salt gratuit și fermecător, cum sar mieii primăvara, aparent fără nici-o justificare. În asemenea clipe Chaplin **se joacă**, în cel mai pur înțeles al cuvîntului, încîntîndu-ne pe noi și pe sine, totodată.

Printre cele mai plăcute leit-motive ale filmulețelor lui Chaplin se numără lupta cu bruta, cu dușmanul exagerat de puternic. E acesta un subiect îndrăgit în cultura lumii. David se va bucura întotdeauna de simpatia și încurajarea noastră în înfruntarea cu Goliath. Și asta pentru că e vorba de o abatere de la morală, uriașii nu au nevoie să se lupte cu cei mici (chiar dacă, așa cum se întîmplă de obicei, tocmai aceștia sînt cei care atacă). Adversarii lui Charlot, ca un făcut, sînt mai întotdeauna supradimensionați și mulți ; ei păstrează de partea lor prea multe avantaje pentru ca să nu ne extaziem cînd omuletul caraghios, stîngaci, singur, îi doboară și-i ridiculizează, folosind cele mai surprinzătoare stratageme. Imprevizibilul, care alcătuiește ființa micului erou, se dezlănțuie ca un lanț de mașini infernale, izbind, răsturnînd, azvîrlind etc. Cînd bestia mustăcioasă, în capul căreia se frîng matracele e pe cale să-l sugrume, Charlot are inspirația să-i vire țeasta în felinarul de stradă, dînd drumul la gazul de iluminat. E crud, dar noi ne bucurăm. În cel căzut eroul mai izbește, calcă pe trupul dușmanului și totuși nu ne indignează. Pentru că știm, de fapt, Charlot e o grațioasă defensivă, că dușmanii sînt anihilați doar vremelnic (pentru a reapărea în alte pelicule), că, în cele din urmă, nu e vorba de o luptă cu învingător și învinși, ci doar de un joc unde cîștigă — pentru o perioadă — cel care se joacă mai pe placul nostru.

Dacă am putea influența cît de puțin pe cei ce se ocupă de difuzarea filmelor în rețeaua cinematografică, nu ne-am da bătuți pînă n-am obține ca o sală oarecare — nu dintre cele mai mari — să prezinte în permanență pelicule, adaptate sonor sau nu, ale marilor muți. Și nu doar la matinee. Pentru cele la care un Johnson nu s-a oprit să le înnoroze (ca în în seria „Cînd comedia era rege" sau „Vîrsta de aur a comediei" etc.), s-ar putea organiza spectacole ad-hoc : un simplu magnetofon, întrucîtva sincronizat cu pelicula, ar putea ține locul pianistului de odinioară. Sîntem siguri că o mulțime de entuziaști ar deveni spectatori nelipsiți, fideli, ai acelor pelicule minunate, de pe vremea cînd filmul mai era joc pe de-a-ntregul.

Ilie CONSTANTIN

TEATRU

O piesă de Büchner și cîteva citate

Gheorg Büchner e și autorul lui Woyzeck, altfel cea mai bună creație a sa, care i-a ocazionat lui Radu Penciulescu la Piatra Neamț, iarăși o montare excepțională. Vom reveni. Așadar cu „Leonce și Lena" și cu „Woyzeck", incitînd spiritele cele mai tulburătoare din teatrul nostru de azi, acest autor mort la 24 de ani, domină scenele noastre. Teatrul său are acel aer nedefinitiv al lucrărilor postume, mereu apte de noi interpretări, descoperiri și entuziasme. E un teatru filozofic și social, cu mari idei înfipte peste tot ca armele într-o panoplie. Replicile — pregnante, tăioase. Cînd nu e sarcastic, cinic, feroce. Büchner e tandru, de o fantezie debordantă, amintind de „Visul unei nopți de vară". Istoria o fost marea lui pasiune și studiînd-o, făcînd disecții pe ca s-a minunat să dea de drame gata construite, cărora le trebuie numai puțin geniu ca să sară pe hîrtie. „Moartea lui Danton" e lucrul cel mai zguduitor despre revoluția franceză. „Sîntem veșnic pe scenă chiar dacă pînă la urmă se întîmplă să fim înjunghiați cu adevărat" spune unul dintre personaje

* * *

Piesele lui Caragiale n-ar trebui să lipsească de pe afiș niciodată. Stimularea dramaturgiei originale ține și de prezența continuă a capodoperelor noastre naționale. Nu uităm că destinul de dramaturg al lui Caragiale n a fost deloc neted, cîteva mărturii de epocă ne cutremură.

În studiul despre comediile lui Caragiale, Titu Maiorescu cita dintr-un ziar de la 13 aprilie 1885 care-l combătea tare pe Caragiale după premiera cu „D-ale carnavalului".

„Și ce piesă ! O stupiditate murdară, culeasă din locurile unde se aruncă gunoi. Femei de stradă de cea mai joasă speță, bărbieri și ipistați, în gura cărora se pune cuvinte insultătoare pentru mișcări ca cea de la 11 fevruarie, pentru libertate și egalitate, care sînt baza organizațiunii noastre politice. Palma primită de la public care a fluierat nu ne mulțumește : e de datoria ministrului instrucțiunii să pună în vedere direcțiunii ce carageliadă a făcut, și pe acest temei s-o schimbe ca incapabilă și nedemnă. Voim un teatru național, nu o gașcă de opoziție nedemnă în care se insultă poporul și instituțiile țării. Cerem cu insistență ministrului instrucțiunii să intervie".

Și o altă notiță apărută la 24 aprilie (1885) :

„Ziarul x x x x publică în numărul său de ieri două articole foarte drepte la adresa direcțiunii teatrelor, prin care critică drumul pe care a apucat și supunerea pe care o arată unei oarecare găști literare din București. Avis celor în drept a lecui răul".

Așa se scria despre Caragiale. E meritul lui Titu Maiorescu de a fi propus adevărata înțelegere a operei lui Caragiale, — înțelegere confirmată de timp.

Marin SORESCU

MATISSE : Nud în interior (Muzeul „Zambaccian")

SPORT

Vai, ce juniori bătrîni!

Campionatul de fotbal fiind întrerupt în vederea jocurilor din Mexic, publicul va beneficia un timp, în adevăratul înțeles al cuvîntului, de **repaosul duminical.**

Singur pe stadion, în continuare la fel de singur, mai singur poate decît în fața a 22 de jucători, a 14 rezerve, a peste 22 637 de spectatori și a circa 5 milioane de telespectatori, reprezentînd mai bine de 25% din populația totală a țării, singur pe stadion rămîne azi arbitrul... Ne îndreptăm, dară, în acest lung răstimp de repaosuri duminicale, către dumneata, stimate arbitru, gîndurile noastre cele mai pioase. Pentru că pe dumneata, atîta timp cît stadioanele erau pline, atîta timp cît mingea alerga năucă în căutarea unui jucător în poziție de șut pe poartă, atîta timp cît se trăgea mereu **de puțin pe lîngă toate barele** verticale și transversale posibile, atîta timp cît cronicarii sportivi erau crispați de o dublă atenție (cînd cu ochii la jucători, cînd la polemica din „România literară", adică), atîta timp, zicem, o, da, atîta timp, pe dumneata, stimate arbitru, nu te-am luat cum trebuie în seamă, te ignoram, nu, mai mult, te dușmăneam, te găseam vinovat de toate ignoranțele și brutalitățile de pe teren și de tot ce ni se întîmplase nouă însine șase zile pe săptămînă în piață, la serviciu, în magazine, la spațiul locativ etc., te fluieram din aceste multiple pricini cînd ni se părea că n-ai fluierat o bială minge atinsă de mîna unui fundaș central, te fluieram și mai tare cînd fluierai ceva văzut sau nevăzut, rezolvarea dumitale ni se părea minimă, nu se rezolva mare lucru pe teren, nu ne rezolvai nimic... La situațiunea dumitale de continuă singurătate pe stadion meditățm noi azi, stimate arbitru, ce singur ai fost, ce singur ești, ce singur ai rămas, ce singur vei mai fi încă, dacă noi, în totalitatea noastră de spectatori și telespectatori — specialiști, care n-am mai pus piciorul pe o minge autentică din copilărie — nu vom înțelege să-ți garantăm, să-ți apărăm, să-ți subscriem cu aplauze subînțelesc, statutul dumitale moral intangibil de arbitru.

O, arbitru curajos, pus să facă dreptate, sub un soare nemilos căruia nu-i pasă de justiție.

*

Meciul de juniori Polonia — România a fost cam penibil. Ne-am calificat dar mai bine se califica, la turneul de fotbal din Scoția, echipa de șah a școlii de copii oligofreni. Dacă nu sînt găsiți niște înaintași mai ca lumea, mai bine să fie trimisă numai apărarea în străinătate.

Nu felicităm pe nimeni pentru nimic. S-a jucat un fotbal bătrînesc. Parcă jucau bunicii, nu niște puști de 18 ani.

*

O fi el arbitru subiect de eseu, în prima parte a cronicii, dar trebuie să spunem și adevărul : arbitrii noștri favorizează ca niște părinți. Crișul — cu un jucător excepțional, Kun II — a pierdut în meciul cu arbitrul, nu cu Dinamo.

Ziarele au publicat fotografia faultului în careu asupra craioveanului Oblemenco. Și Universitatea-Craiova a pierdut într-un mod incalificabil meciul.

Dacă jucătorii sînt pedepsiți, dacă antrenorii sînt pedepsiți, e cel puțin surprinzătoare blîndețea față de arbitri.

Cerem dreptate întîi în rîndurile celor ce propovăduiesc — cu fluiere stridente — dreptate.

Altfel, se joacă cu asul în mînecă.

SUPLINITOR

ARTE

TELEVIZIUNE

În sfîrșit, iată și absolutul

Probabil, în intenția realizatorilor ei, emisiunea „Varietăți" de duminica trecută trebuia să se adreseze numai cronicarilor tv. Refuzînd să-i mai fericească pe telespectatori, cei care-au pregătit recenta surpriză, s-au gîndit să-i binecuvînteze cu o emisiune de pomină și pe cronicari. Cum îi știau pe aceștia înfometați de critică le-au servit un material atît de generos încît numai reaua intenție îl poate ingora.

Vreți să sfîrtecați un program ? Atunci poftim sfîrtecați-l, și-or fi spus realizatorii.

Vreți critică serioasă, ascuțită ? Dați-i drumul : criticați.

Vreți absolutul ? Iată-l.

Și, trebuie să recunoaștem, fără să ne fie teamă de elogii, că intențiile au fost întocmai realizate. Chiar puțin depășite. Dacă nici ăsta n-o fi fost material bun de criticat, atunci cine să-i mai mulțumească pe cronicari.

Încremeniți, cu gurile pungă de „admirație", au privit duminică timp de 2 ore la una dintre cele mai rizibile emisiuni ce se pot realiza. Cea mai slabă șușanea de pe la Armășești sau Bolintinul din Vale cred că n-o poate egala. Într-adevăr, acum putem fi liniștiți. O performanță rară a fost înregistrată sub ochii noștri. Dacă nu mă-nșel, un șir matematic are un punct maxim și unul minim. Cît îl privește pe ultimul, televiziunea poate fi cu cugetul împăcat : de duminică 19 aprilie îl are și ea. De acum putem aștepta cu încredere. Ce-i îngrijorător însă, e că pomenita emisiune a fost probabil urmărită de milioane de oameni. Încă vreo cîteva performanțe asemănătoare și e-n regulă : vom da o lovitură de moarte bunului gust. Cîteva excepții palide (numerele susținute de Furdui, tînărul student ieșean și Gioni Dimitriu) au demonstrat doar, încă odată, cît de generos este publicul. Și cînd te gîndești cît de așteptate și de populare sînt programele de divertisment — gen varietăți.

O emisiune ce devine de la o zi la alta mai vie, mai atractivă este „Steaua fără nume". Ultima, cea de luna trecută, a confirmat marele interes ce-l stîrnește competența și buna intenție a juriului. Este un gir sigur pentru viitoarele stele ale muzicii ușoare. (Ce încredere și satisfacție poate să aibă un candidat cînd un mare cîntăreț ca Dan Iordăchescu îi notează cu 10 aptitudinile muzicale.)

În săptămîna care a trecut, televiziunea ne-a oferit un dar foarte rar. Împreună cu sute de milioane de pretutindeni am fost martori la cel mai fericit sfîrșit al celei mai mari aventuri : amerizarea navei Apollo 13. Cîte suspine de ușurare au scos cele trei parașute uriașe !

Radu DUMITRU

EXPOZIȚII

Galerii triste

În galerii nu se aude decît sunetul trist al indiferenței — ecou tihnit, întors către el însuși — și ipoteticile noastre judecăți încearcă zadarnic să însufletească litere moarte, zincuri obosite. Dintr-o firească, normală necesitate de propunere artistică — dar au fost ele vreodată astfel — galeriile au ajuns simple adăposturi de pictură, unde nu se întîmplă nimic, în afara trecerilor grăbite și glaciale ale privitorilor.

La date fixe și prin procură mai mult administrativă, banal funcționărească, fiecare artist — deși odată ar trebui să știm ce înțelegem prin acest cuvînt — își ia locul pe simeze, dar sistemul n-are logică, nu creează ierarhii, ordinea este întîmplarea și dezinteresul, neimplicarea sînt efectele. Ce ne îndeamnă într-o expoziție ? Coincidența pașilor, întîrzieri leneșe, curiozități superficiale sau poate dorința de semn, de culoare, de formă ? Una sau alta, una și alta, aceste două posibile drumuri, aceste două probabile variante se amestecă hazardat, căci nici o galerie nu spune, fie numai prin numele ei, ce anume ar trebui să găsim în ea, nici una n-are ambiția să limpezească confuziile comode în care ne complacem.

Ele primesc — nici măcar cu perfidie — cînd orgoliile justificate ale unor debutanți „ciudați" (ciudați pentru că ei confirmă, fără a întreba, rezerve de autenticitate), cînd hibridele și apocrifele bîjbîielj ale unor demult secați de har minuitori ai formelor, cînd valoarea, cînd nonvaloarea, cînd îndrăzneala, cînd conformismul. Și atunci rezultatul nu poate fi decît absența de spirit a privitorului care se întreabă perplex dacă acest joc n-ar putea avea totuși limite.

În aceste spații incerte, simțul propriei regii, necesitatea firesc modernă de a se înfățișa altfel decît printr-o comodă etalare le lipsesc artiștilor. Dar oare le lipsesc cu adevărat sau și ei împrumută în această stingăcie ceva din răceala sălii ?

Cînd galeriei îi lipsește personalitatea, cînd nimeni în afara unor posibili entuziaști nu vrea să recunoască (și să dea, implicit, posibilitatea ca el să existe) în conducătorul galeriei pe adevăratul creator al ei, singurul în stare să propună un program coerent nu numai în substanță dar și în timp, singurul în stare să răzbată către public, desigur că toate aceste pretenții pot părea ridicole. În lipsa unui conducător-creator, a vorbi despre concepția unei „expoziții (fie și numai strict ambiental) înseamnă a măcina inutil idei și iluzii. Pe canonul acesta vetust orice intenție artistică are un destin scurt și orice împlinire certă cade în efemer.

Singura galerie, în ciuda unor fluctuații de gust, de nepotrivire estetică, de slăbiciune a opțiunilor rămîne totuși Apollo. Oare neapărat poziția ei privilegiată o face să trăiască diferit de consorele ei, situate și ele, totuși, în locuri avantajoase ? Doar opinii superficiale ar răspunde afirmativ la această întrebare. La Apollo s-au pe rîndat multe din expresiile moderne ale artei plastice românești și dispensa acordată creatorilor de a fi prezenți cu tot ceea ce — bun sau rău — se închipuie în ateliere obligă mai ales la selecție. Mai important decît nume, la Apollo am văzut modalități plastice, le-am recunoscut ca atare și acest sondaj estetic propus devine inteligent și important cultural.

Dar dacă în această galerie nu se va renunța definitiv la criteriile inhibante — virstă, poziție social-artistică, satisfaceri de mărunte orgolii — atunci, de bună seamă, Apollo va cădea lent în dizgrație. Programul galeriei Apollo ar trebui mai bine conceput, mai liber înfăptuit, mai sever respectat.

„Amfora" — galerie care și-a găsit, în sfîrșit, un nume — nu este totuși decîcamdată decît o simplă sală de expoziții. O sală fără public. Și nu distanța ne-o face străină, ci funcționarea ei capricioasă, cu programări dintre cele mai curioase, recompensînd artiști uitați, omițînd prin dezinteres debuturi france.

În rest, nimic care să ne convingă că nu avem dreptate.

Iulian MEREUȚĂ

FLORIN RĂDESCU — București. Mult prea abstracte, mult prea conceptuale versurile dv. Seceta noțiunilor usucă proza.

TOMA IOAN — Iași. Modeste și din secolul trecuț (prima jumătate) versurile dv.

ALEXANDRU FILIP — București. „Vreau să știu neapărat părerea dv. ținînd seama de faptul că sînteți criticul meu preferat".
Nu zău, chiar așa ?
„Poeziile pe care vi le trimit sînt schimbate radical față de genul de poezie pe care îl practicam acum cinci ani". Să vedem : „Dacă am vrea să prindem reîntoarcerea / Dacă am putea să uităm existența / Reîntoarcerea nu va durea / Și vom simți remușcări în subconștient". Ei bine, vă asigur că nu simt nici o „remușcare în subconștient" invitîndu-vă să vă mai schimbați radical, de citeva ori, poeziile înainte de a ni le trimite.

EUGEN CLAUDA — Botoșani. Pentru un tînăr de numai 16 ani, destul de frumoase versurile trimise. Reveniți.

NEDELEA GABRIELA — București. Poezia „Lin" se detașează dintre celelalte. Mai trimiteți.

MIRCEA BEN — Vașcău. Am reținut pentru publicare două din *Peisajele* trimise.

V. O. FONTANA — Suceava. Multe naivități încă. Totuși întrevăd în versurile trimise pepite de poezie autentică.

CORA TAȘCU — București. Neconcludente poeziile trimise.

I. H. POIANA — Constanța. Regret dar n-am dat încă de poezia „Strigoi și Dumnezei" la care așteptați înfrigurat răspunsul. Judecînd-o numai după titlu, vă asigur că nici nu doresc nemaipomenit de mult să o citesc.

BENEDICT AURELIAN — București. La vîrsta dv. nu pot risca verdicte definitive. Firește, poezia pe care o scrieți în momentul de față, poate fi socotită naivă, copilărească, școlărească etc. Surprizele bune, mai ales de la un om foarte tînăr cum sînteți, pot veni, însă, oricînd. Așadar, mai trimiteți.

OLARU ZAFIESCU GHEORGHE — „compozitor" — Stroiești — Argeș.
Citez transfigurat de extaz din „Povestea lumii" : „Unii spun că din natură / Este lumea pe pămînt Că acest individ omu / Cu poveste s-a născut / Alți spun că creatorul / Pe om că l-ar fi făcut / Dar aceste două verse / Devin pe loc controverse. / Stînd și analizînd mai mult / Ai să vezi precum că omul / Și în ce fel s-a născut. / Să zicem că din natură / S-a născut s-a transformat" ! etc. etc. etc. Și mai departe: „Că aici pe acest pămînt / Gravitatea este mare / Omul e compus din două / Din materie și suflare, / Dar de ce doar din natură / Doar odată s-a compus / Și acum este natură / Și acum să se compună. / Și aproape se împlinește / Două milenii de ani / Și tot omul, dobitocul / Și sălbatic și domestic / Este tot acel de-a ai / Dar de ce atunci natura / Nu-i la fel în orice om / Căci soarele și cu luna / Este tot pe același plan" etc. etc. etc. Genial !

RUGINĂ VASILE — *Roma.* Am citit cu toată atenția versurile trimise și m-am oprit cu deosebire la bucata intitulată orgolios „Luceafărul — de Rugină Vasile" : „Dintre stele poți să vezi / O stea cum nu e alta / De vise mari și înclinări / O stea ca bunătatea". Steaua asta, ca o zînă, (tot metafora dv.) scinteiază neîntrerupt într-un loc de toți văzut" și toată lumea „îl admiră" (v-ați amintit, între timp că e... Luceafăr).
Ca și cum pînă atunci n-ați fi fost întru totul sincer, continuați : „Și ceea ce-i adevărat, / El scoate la iveală / Și-i ca un mindru împărat / Ce-ți cere socoteală". I-auzi domnule ! În fine poezia se termină cu această declarație : „Luceafăr blînd eu te iubesc, / Și-ți mingîi a ta rază. / Și țin la tine corp ceresc / Cît mintea-mi va fi trează". Vă admirăm fidelitatea.

Cezar BALTAG

GEORGE TABĂRĂ. *Prin dumneata vreau să-i avizez pe toți corespondenții noștri : nu-mi mai trimiteți scrisori simțite, sînt o fire sentimentală, prin urmare ușor influențabilă și nu pot, în fața unei scrisori pline de delicatețe, să-mi rostesc cinstit părerea. Rămîn al dumitale, foarte măgulit de scrisoare și rece ca piatra la versurile „care nu-s mai proaste ca ale altora". Nenorocirea lor nu e aceea că nu-s mai proaste, ci că nu-s mai bune.*

ION SUMEDRU : *„Secțiune in har" se vrea un imn închinat albinei (ființa ata care aduce u viespe, și nu revista Albina, întru totul stimabilă) dar nu e decît o îngrămădire de termeni adunați din geometrie. Un mare poet contemporan îmi spunea că atunci cînd scrie, se închide între patru pereți de fagure și de cer, sărutați cu aripi scînteietoare de regine ale albinelor. Dumneata, scuză-mă, muști albinele de spinare.*

MIDROMIAN RONCEA : *„Fata Soarelui (Nu e)", precum și „Icar" îmi spun de-o luptă cu cuvîntul pe care, neputîndu-l stupini, îl trintești, disprețuitor, două perechi de palme și treci să întîlnești altele, aparent mai frumos sunătoare, ca să le împerechezi în fraze prețioase, dar neîncărcate de emoție. Și ce limba frumoasă se vorbește în bătrîna Moldovă ! Ce singurătate amară și dulce lasă pe văi un clopot de la Dragomirna !*

CRISTIAN 57 : *Între taifunul din Mexico (vrei să spui C.M. de fotbal) și o carte bună nu stau în cumpănă. De data asta stau cu mîinile în buzunări. În Mexico nu plec, cartea bună nu mi-ai dat-o. În caz c-ai scris-o, trimite-mi-o.*

ILIE COSTACHE : *Din „Salt în gol" reții, ca amuzament, următorul pasaj : „Suflete, astenia asta o fi ea boală nobilă, nu zic ba, n-o au decît tipii deștepți, că și boala-l caută pe om, nu se leagă de capul oricui, dar dacă o lași să hoinărească în voie prin sentimente, Ghencea te-așteaptă (...) Într-o zi simți că păsărica aia de-o ai la cap face pui, se umple toată colivia și te apucă ciripitul". Dacă-ai ține-o așa din primăvară și pînă s-așterne bruma peste vii, n-ar fi rău. Dar o scurtezi prea repede, dincolo de pasajul ăsta nu mai e nimic de citit, te-apucă tristețea și-ți vine să-i zici cîntecul ăla cu Sanatoare. Sanatoare / Toată lumea-n tine moare / Și tînără și bătrînă / Și copil de-o săptămînă.*

MARIN MARIN : *„Gospodarul" — un pîrlit de ciubucar, bun în grad pentru rubrica „Aflăm de la Inspectoratul Miliției Capitalei". Nu ține de literatură. Și, te rog, să n-o iei pe dunga cîrtitului, că orice se-ntîmplă pe lumea asta merită să intre în literatură. Merită, sigur că da, depinde, însă, de stilul sub care încape.*

P. ICIU : *Reproduc din „Seria ușoară" cîteva versuri : „Stați pe zidul barului afișate / Voi școli de sexualitate / Cu firmă mare, luminoasă / Aici se ia și nu se lasă, / Bunicul, tata și cu mine / Am învățat fără rușine / Să gustăm iluzii de haș / Cu greu găsite-ntr-un infinit hățiș". Nu prea umbli cu evanghelia, directore !*

S. RUSALINA : *Țin să te asigur că n-ai de ce să fii mîhnit. Nu ești nici modern, nici criptic, nici incifrat, nici neînțeles. Bucata „Dn zece-n zece (zecefobie)" te pune-n adevărata lumină. Dumneata ești scurt și cuprinzător. Nimic mai mult.*

Fănuș NEAGU

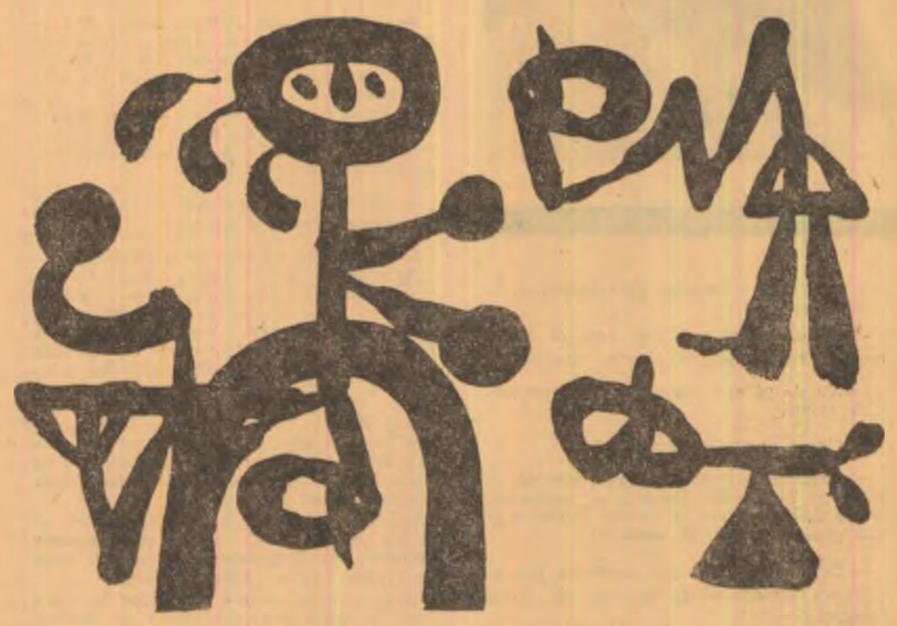

Desen de JOAN MIRÓ

PALLADY ŞI MATISSE

(Urmare din pag. 1)

într-o Duminică a anului 1936 la o expoziție pe care el a organizat-o în sala Dalles. Artistul oficia în mijlocul expoziției sale, arătînd prietenilor și celorlalți vizitatori anumite subtilități pe care el le tălmăcea ca nimeni altul. Îmi amintesc de un vizitator care l-a întrebat pe artist dacă cea mai bună lucrare expusă echivala cu o lucrare oarecare de Nicolae Grigorescu. Răspunsul a fost următorul : „Eu încă nu am murit. După moartea mea, lucrările mele vor trăi intens și se vor bucura de o unanimă prețuire așa cum este cazul și cu opera grigoresciană". Și cînd un intim prieten și cunoscător i-a spus că intenționează să-i cumpere cîteva lucrări, Pallady i-a răspuns cu același aer grav, dar politicos : „Pe D-ta, te las să-ți alegi singur lucrările".

Pictura lui — cum ținea Pallady să precizeze — nu e făcută să transmită **emoții** (și asta desigur) ci în principal să comunice **spiritul** lucrurilor, chipurilor, realității. Pallady era atent, **nu** la obiectul în sine, la materia lui, ci îndeosebi la spiritul lui. Așa se face că portretele, ca și autoportretele lui, nu erau bazate pe asemănare. Disprețuia preocuparea de asemănare atît a multora din pictori, cît mai ales a celor portretiști, preocupare pe care a șfichiuit-o adeseori.

El a iubit cu fervoare femeia în ce are ea înălțător și electrizant cu adevărat. Pallady zugrăvește femeia în așa fel încît sensibilitatea devine prin penelul artistului spiritualitate. De aceea poate și nudurile sale — cu frumusețea lor totodată carnală și spirituală — au o vibrație cu totul singulară în plastica noastră. Silueta nudului culcat sau în fotoliu sau în picioare, sugeră viața intensă, spirituală sau uneori degajarea canstantă prin preocuparea modelului, cînd acesta e absorbit fie de o lectură, fie de contemplație, fie de nonșalanță. Și astfel această viziune este lărgită, amplificată pînă la transfigurare. Un exemplu grăitor este lucrarea intitulată **„Nud pe chaiselongue"** de la Muzeul Zambaccian, în care artistul reliefează printr-un contur spontan silueta nudului somnolent care se afundă în lumea sa de extaz. Contemplînd această lucrare sîntem și noi antrenați spre reverie, spre repaus, spre euforie, spre frumos. Parcă ne lăsăm fermecați de aura stihurilor lui **Baudelaire** — poetul preferat al pictorului — : **„Là tout n'est qu'ordre et beauté, calme, luxe et volupté".**

Peisajul este poate cel mai fidel exemplu pentru a sesiza viziunea palladiană și simțul deplin în redarea spațiului îndepărtat, voalat citeodată de ceața albăstruie, cu treceri subtile de la un plan la altul, ajungîndu-se pînă la urmă la vîrful muntelui sau la orizontul îndepărtat. „Muntele Sainte Victoire" operă expusă la Muzeul Zambaccian, ne dă posibilitatea nu numai să admirăm în ansamblu această viziune, dar s-o și aprofundăm și să ne convingem de subtilitatea interpretării plastice la care a ajuns pictorul. Pallady a redat fie în peisagiile din Franța, fie în peisagiile din țară, o viziune care-i e proprie. E adevărat că Pallady a trăit o bună parte din viață la Paris unde a avut celebri colegi de învățătură și prieteni pe **Matisse, Marquet, Rouveyre** etc. Nobilă exaltare și durerea cu care vorbește despre Franța, greu încercată de cele două războaie mondiale, dovedesc cît a iubit pictorul această a doua patrie a sa unde a deprins meseria și și-a format ochiul pentru pictură. Dar el nu s-a înstrăinat ca atîția alții, nici n-a rupt legăturile cu patria sa de origine. A știut să-și apropie din viziunea de viață și comorile de artă ceea ce era necesar pentru a-și forma o viziune proprie, lucidă și riguroasă. Cu această viziune s-a apropiat el de așczările și frumusețile țării sale, folosindu-și unele elemente din pictura de frescă a meșterilor noștri zugravi. O anumită tendință spre decorativ derivă tot din această admirație a sa față de meșterii amintiți. Pallady e un fiu al pămîntului, dar și un rafinat, care a înțeles că noi aparținem lumii și că lumea ne aparține nouă, că spiritul este omnipotent și universal. Și el ajunge la o sonorizare a paletei mult mai atenuată, mai blîndă, mai diluată cu profunde transparențe de lumină, decît colegii săi părizieni care devin — la un moment dat — fauviști. Această reținere a lui Pallady nu e străină de apartenența sa românească, de originile sale răsăritene.

Matisse rezolvă perfecțiunea aparent stridentă printr-o sinteză de culori directe, măiestrit plasate pe pînză. Stridență armonioasă ce fascinează și răsplătește privitorul ca și în alt fel opera mai domoală a colegului său Pallady, cu acel farmec inefabil pe care penelul său a știut să-l transmită. Pentru a merge puțin pe această paralelă, care a unit un timp pe cei doi artiști ce aspirau inițial la aceleași idealuri, pentru ca apoi experiențe distincte să-i despartă, să revenim puțin la „Jurnalul" lui Pallady. Deși au rămas prieteni buni — dovadă corespondența lor care se prelungește pînă în ultimele lor zile — unghiuri de vedere diferite îi deosebesc. Acolo unde pictorul nostru se desparte hotărît de bunul său prieten francez este problema culorii și a importanței ce trebuie să i se acorde în pictură. Într-o scrisoare către Matisse, Pallady scrie : „... nu ajunge oare să desenezi ? Nu este desenul esențialul ?" sau „Nu, dragul meu Henri, pictura nu este, cum spui tu, culoare, după cum un artist nu este acela care așterne culoarea pe pînză. Cu alb și negru poți face pictură. Dar mai trebuie să știi să le și folosești și să ai ceva de spus..." (Jurnal, 30 septembrie 1941). În marginea unei cărți poștale (6 octombrie același an) a lui Matisse care spune : „De ce nu pictezi. Desenul nu este totuși decît femela, în timp ce pictura e masculul". Pallady notează: „Eu cred exact contrarul". El nu are nevoie de culoare ca să-și comunice mesajul său plastic. Dovadă e multitudinea de desene lăsate, deși pictura lui — poate tocmai pentru că nu pune accentul excesiv pe culoare — exercită o fascinație deosebită. Minte nespus de cultivată, înflăcărată după muzică și poezie, Pallady a fost un spirit elevat, desprins — pe cît posibil — de materie. Pictura lui e o sinteză plastică între poezie și muzică. Deși culoarea lui are un farmec indicibil, el simțea că se relicfează plenar în desen, că adevărul plastic și spiritul pot fi redate mai bine în desen.

Dacă nu s-ar supăra colegii săi de nemurire, poate că **Tonitza** avea dreptate cînd scria acest elogiu, pe care Pallady îl transcrie în Jurnalul său : **„Pentru neamul românesc arta lui Theodor Pallady înseamnă cea mai înaltă coardă a sensibilității picturale".**

GEORGE ALBOIU

Cîntare și iarăși cîntare

Cîntare și iarăși cîntare
dar nici tatăl nici fiul
nu se arată
pe a neantului
clară cărare.
Eu liber sînt
și fără tinguire
doar pe pămînt
dar rob rămas
din primul ceas
în ametita
nemărginire.
Și de aceea cîntare
și iarăși cîntare
luceferi și mare
atîrnă de lîră
iar de luceferi și mare
undeva departe
trupul meu se clatină
între viață și moarte
Și de aceea cîntare
cu toate că nimeni
nu se arată
pe a neantului
pierdută cărare.

Dacă o mînă

Prăbușit sînt pe una din
cărările
acestei docile cetăți
o, și nu vreau să-mi întindă
nimeni o mînă
pentru că vedeți
dacă o mînă se apropie
desfăcută să-mi dea
ajutor
mă-mpunge mă-mpunge
durerosul corn
al degetului ei arătător.

Fără margini era

Fără margini era
și adîncă marea
nimic nu murea
apropierea în zori
sau în seri depărtarea.
Dar un singur dor
dor de muritor
mă-ndemna :
Peste abis
amîndoi să plutim
tu cu ochi închiși
eu cu ochi deschiși.
Dacă tu-l deschizi
noi ne prăbușim
în adîncul de vis
dacă eu l-închid
nu ne mai zărim.
Fără margini era
și streină marea
nu știu cum s-a-ntîmplat
cine a-ncălcat
legea sau visarea.
Pentru că spre seară
cădeam în abiș
în tricosul abis
țineam ochiu-nchis
și n-am mai văzut
dacă dorul
mai zbura lîngă mine
sau era departe
printre lumine
după ce pierduse
în văi muritorul...

Homo sum

În lepădată această noapte
eu cad în genunchi
pe înstrăinate lespezi
atît de ticăloasă
e nemurirea mea.
Dar îmi aduc aminte
de mama care m-a născut :
„pare-se că sînt muritor"
și ridic fruntea
dar din nou ceva mă
apasă
pînă cad în genunchi
pînă ajung cu fruntea la
pămînt.
Ori pentru ce mă închin
înaintea nemuririi mele ?
Eu îmi aduc aminte
Și mi-e dragă
mama care m-a născut
de ea nu mă lepăd
carnea ei dulce în auzul
meu
sună mai frumos decît
muzica sferelor.

REVISTA STRĂINĂ

LES NOUVELLES LITTERAIRES *(9 aprilie a. c.) — Continentul s-a întrebat timp de aproape un secol, avînd în vedere longevitatea „Tigrului", dacă el avea sau nu inimă ? Georges Clemenceau, marele om politic francez, era supranumit astfel din cauza ferocității și curajului său care îl făceau să-și caute mereu un inamic spre a-l devora. La întrebarea pusă de contemporanii săi (dacă „Tigrul" avea sau nu inimă) răspunde editura Gallimard prin cele șase sute șaizeci și opt de scrisori de dragoste ale lui Georges Clemenceau scrise între opt zeci și doi și opt zeci și șase de ani, apărute într-un volum cu titlul* Lettres à une amie...

Aceeași revistă ne semnalează o Antologie a răului *datorată lui Jacques Sternberg și cuprinzînd o sută de texte despre Răutate. Cartea este împărțită în cinci capitole după „culoarea" subiectului tratat : răutatea roz, răutatea verde, răutatea roșie, răutatea gri și, evident, răutatea neagră... Printre numele celor o sută de autori ale acestor texte caustice și demascatoare ale răutății omenești de peste veacuri, cităm pe : Maupassant, Courteline, Thurber, Moravia, Sartre, Buzzati și Cami (marele umorist francez despre care Charlot a declarat că a fost maestrul său).*

Altă antologie, de astă dată de versuri, aparține lui Daniel Gelin, eminent actor de teatru și de cinema cunoscut la noi din filmul „Un minut de adevăr" în care a jucat alături de Jean Gabin și de Michelle Morgan. El însuși poet, autor a două plachete de versuri, Daniel Gelin a tipărit recent în editura Seghers un volum intitulat Poemes à dire. *(Poeme de spus) o culegere de poezii cîntînd Dragostea, Libertatea, Marea, Moartea. Actorul poet mărturisește că și-a intitulat astfel această culegere pentru că ar vrea să le recite, să le spună oricînd și oricărui public de pe orice scenă improvizată. Frumoasă idee pe care am dori să o realizeze și unul dintre cei mai buni actori din țara noastră îndrăgostiți de poezie. Aviz editurilor..*

LE FIGARO LITTÉRAIRE *anunță apropiata apariție a ultimei cărți a lui André Malraux — Triunghiul negru. Volumul reunește trei texte mai vechi consacrate lui Choderlos de Laclos, Goya și St. Just (treimea malefică a spiritului uman): „În trei zeci de ani, hazardul și prietenia — scrie autorul „Antimemoriilor" în prefața inedită a cărții pe care revista o publică în numărul de la mijlocul lui aprilie — m-au făcut să studiez trei figuri ce își aruncă luminile divergente asupra celei mai întunecate crize pe care Europa a cunoscut-o înaintea crizei impuse zilelor noastre". Este a treia prefață în stilul concis și abrupt, de fulgurantă sinteză filozofică pe care Malraux o oferă cititorilor după celelalte două, la* Amantul doamnei Chatterley *și la* Sanctuar, *scrise consecutiv în 1932 și 1933 și care au făcut dată în istoria criticii literare universale.*

Alain Robbe-Grillet va produce un film intitulat „Edenul și după aceea" *în care face apologia lui „homo ludens", apologia jocului, a spectacolului și superficialității (în sens „superior") împotriva „mitului profunzimii". Se pare că acestui scriitor neliniștit, („actor și dervis", după formula unui critic din țara sa") îi reușește totdeauna ceea ce își propune, cînd e vorba să șocheze publicul, mergînd și în acest caz, cu noul său Eden, pînă la capătul superficialității și jocului gratuit.*

La rubrica Vînzări *aflăm că la Paris orașul în care se fac cele mai importante tranzacții publice de specialitate în materie de cărți vechi, autografe, corespondență etc. au fost puse la licitație scrisorile particulare ale lui Celine, Remy de Gourmont, Wagner, Liszt, Nerval, Nietzsche, Strindberg... După cum scrie reporterul care consemnează știrea, el însuși impresionat: „E o tristețe să vezi aceste scrisori împrăștiate pe masă, oferite cui vrea să le cumpere. Nu sînt ele, pe veci, ale autorului și nu erau adresate unui singur destinatar ?"*

BULETINUL GALLIMARD (nr. 240) cuprinde programul cărților ce vor apare în aprilie, mai și iunie 1970. Spicuim cîteva noutăți editoriale: Louis-Fernand Celine, Casse-pipe *urmat de* Carnetul Cuirasierului Destouche ; *Ernest Hemingway.* În linie, *volum cuprinzînd toată activitatea ziaristică a lui Hemingway ; Friedrich Dürrenmatt,* Scrieri despre teatru *(toate articolele, eseurile despre teatru ale cunoscutului dramaturg adunate într-o singură lucrare) ; Jorge Luis Borges,* Opere poetice 1923—1965 ; *Tommaso Landolfi,* Muta, *culegere de nuvele ; Romain Gary,* Tulipe, *roman social scris în 1945 și care se bucură de o deosebită actualitate ; Nathalie Sarraute,* Isma *urmată de* Liniștea *și* Minciuna ; *Georges Bataille,* Opere complete.

PREUVES (trimestrul I 1970). Interesant articol semnat de cardinalul Danielou — Ce mă apropie de necreștin, în care se încearcă o apropiere între virtuțile creștine și atee, găsindu-se un punct de confluență în „exigențele fundamentale ale persoanei umane". „Ateii au cel puțin tot atîtea virtuți ca noi și pe care le practică în același mod" afirmă înaltul prelat, care, în general, combate așa-numitul „monopol" al virtuților religioase.

Distrugerea echilibrului natural : răspunsurile ecologiei, *studiul semnat de Georges Tendron se ocupă de problemele moderne ale acțiunii omenești asupra naturii: poluarea apei și atmosferei, influența substanțelor sintetice supra regnului animal și vegetal. Autorul își termină expunerea citînd cuvintele patetice ale unui astronaut american: „Înțelegeți cît de minunată este planeta noastră, încetați de a o mai întina, păstrați-o curată pentru copiii noștri".*

Din sumarul revistei maghiare lunare KORTARS *(Contemporanul, nr. 3). O poezie inedită a lui Jozsef Attila scrisă în limba franceză, de fapt o scrisoare de dragoste. Tocmai acest lucru i-a indus în eroare pe istoricii lui literari (dacă nu vor fi vrut să fie discreți). O piesă nouă a lui Illyes Gyula, a cărei acțiune se petrece în sec. XIII într-o mănăstire din Pirinei. Studiul lui Fekete Sándor, „Petofi și Kossuth azi", pune problema contemporană a relației dintre omul politic vizionar și poetul vizionar*

a. b. c.

EFEMERIDE

Duplicitatea lui ANDRÉ GIDE

Răsfoiesc Jurnalul lui Gide din timpul ocupației și al războiului (Pleiade, 1966). Ce obstinată rezerva scriitorului de a se „angaja" în evenimente, deși, acum mai mult decît oricînd, este evident că „nu are niciun mijloc de a evada" și nu-i rămîne, cum va zice tot Sartre, decît „să-și îmbrățișeze necondiționat epoca". Și, pentru că a venit vorba de Sartre : el pune, o dată, pe Gide în categoria scriitorilor interesați de epoca lor, fiindcă a scris o carte despre administrația colonială a Congoului. Desigur, Sartre știe, Voyage au Congo reprezintă o excepție și Gide însuși va mărturisi mai tîrziu ce gîndește cu adevărat despre astfel de preocupări : „Question sociale !... Si j'avais rencontre ce grand trebuchoir au début de ma carriere, je n'aurais jamais ecrit rien qui vaille". Dar tocmai caracterul de excepție i se va fi părut lui Sartre semnificativ : căci arată cum cel mai neimplicat politic dintre scriitori, teoreticianul disponibilității absolute, nu mai poate, în anumite momente, să stea deoparte ; arată că nepăsarea față de istorie are o limită. I se poate răspunde lui Sartre că și angajarea are o limită : dovadă nu numai cazul, contrar, al lui Malraux, care a trecut de la lupta directă și de la romanele unei experiențe istorice la les Voix du Silence ; dar cazul lui Gide însuși, care, în anii ocupației, se „angajează", ce-i drept, însă à contre coeur.

Fiindcă, iată : angajarea lui seamănă cu o punere în paranteză a unei anumite conștiințe. Renunțînd la indiferență, el nu renunță și la principiul indiferenței artistului ; ieșind pe scenă, o face plin de rezerve. Se întreabă mereu dacă, trădîndu-și nepăsarea, nu și-a trădat vocația profundă. „C'est seulement dans ce qu'elle a d'inactuel — crede Gide — que la pensée peut demeurer valable ; dans ce que les circonstances, si adverses qu'elles soient, ne peuvent ni ne pourrons modifier" (p. 55). Pe scurt, angajarea sfîșie conștiința lui Gide, producîndu-i un sentiment de duplicitate. Primul lui impuls este acela de a sta deoparte. Cu numai cîteva luni înainte ca primul soldat german să ajungă sub Tour Eiffel, cînd nimeni nu se mai gîndea decît la soarta Franței, Gide notează în Jurnal : „Non, décidement, je ne parlerai pas à la radio. Je ne collaborerai pas à ces emission d'oxygene. Les journaux déjà contiennent assez d'aboiements patriotiques. Plus je me sens Français, plus je répugne à laisser s'incliner ma pensée. Elle perdrait, à s'enroler, toute valeur" (p. 11). Egoismul este însă numai aparent. Cîteva pagini mai încolo, Gide explică foarte clar resortul atitudinii sale : „Par pudeur je ne m'occipe, dans ce carnet, que de ce qui n'a pas trait à la guerre : et c'est pourquoi, durant tant de jours, je reste sans y rien écrire. Ce sont les jours où je n'ai pu me delivrer de l'angoisse, pu penser à rien qu'à cela". (p. 23). Se observă că rezerva constă în a amesteca istoria, temporalul, evenimentul în existența spirituală a scriitorului ; cu alte cuvinte, rezerva echivalează cu teama „clericului" de a-și trăda menirea. Gide împărtășea ideile lui Julien Benda cu privire la trădarea clericilor. Spiritualul nu poate avea pretenția de a dirija temporalul decît cu riscul de a-și atrage răspunsul pe care (povestește Tolstoi) i l-a dat un coleg ofițer pe care-l mustrase că a pălmuit un soldat : „N-ați citit Evanghelia ?" exclamase Tolstoi. „N-ați citit regulamentele militare ?" a replicat celălalt.

Cu toate acestea, conștiința intemporală a artistului poate fi pusă în paranteză cînd este în joc destinul Franței și al culturii ei ! Gide nu abandonează nici acum principiul neangajării : atît că angajarea practică i se pare inevitabilă : „Oh ! parbleu, je sais bien dans quel sens je pourrais dire avec Valéry que les évenements ne m'interessent pas. Aucune des choses auxquelles je tiens spirituellement n'est dependante de cette guerre, il est vrai : mais c'est l'avenir de la France, c'est notre avenir qui s'y joue" (p. 223).

Duplicitate evident — ! Chiar dacă Gide sfîrșește prin a-și da seama că cele două conștiințe își sînt, una alteia, ostile, că nimeni nu se poate menține la nesfîrșit într-o poziție morală ambiguă. Cîteva pagini din Jurnal apăruseră în N.R.F., fără dată, și Gide regretă cu amărăciune de a le fi făcut publice : „Je ne suis plus dans la disposition qui me les fit écrire, observă el (...) Au surplus, mes réflexions sur les défaillances et intermittences du sentiment patriotique ne me paraissent plus très justes. Rien de tel que l'opression pour redonner à ce sentiment de la vigueur. Je le sens de toutes parts qui se réveille en France, et surtout dans la France occupée (...) Et cette lutte de l'esprit contre la force, de l'esprit que la force ne peut soumettre, est en passe de devenir admirable" (p. 63). Patru luni mai tîrziu, Gide se hotărăște să ceară lui Drieu de la Rochelle să-i șteargă numele de pe coperta revistei. Iată-l îmbarcat, aproape fără voie, pe galera rezistenței !

Gestul nu echivalează totuși cu o înfrîngere definitivă a scrupulelor. De cîte ori nu va reveni Gide asupra lui ! „C'est mon coeur bien plus que ma raison qui les désapprouve, scrie el despre Drieu de la Rochelle și despre cellalți în 1943, et peut s'en fallut que je n'y souscrivisse ; mais je crois que je me serais vite et amerement reproché" (p. 250). Am subliniat inadins : opțiunea n-a fost categorică. Iar reprosul eventual are în vedere altceva decît menținerea în rezervă față de evenimente : confundarea rezervei cu „colaboraționismul". Gide a ales angajarea contra lui Drieu de la Rochelle, pentru a nu se trezi angajat alături de el ; unui rău mai mare i-a preferat un rău mai mic.

Sartre are dreptate : scriitorii sînt responsabili față de istoria lor, așa cum sînt față de opera lor. Dar dacă ei sînt în situație, dacă angajarea nu este o liberă opțiune, aceasta nu numai că nu exclude, dar presupune o duplicitate esențială.

Nicolae MANOLESCU

Cultura națională trebuie să păstreze intact simțul originalității poporului nostru

De vorbă cu acad. Al. Rosetti

- **Tatăl meu, Petre Rosetti Bălănescu, era fiul lui Niculae, ministrul de externe al Domnitorului Cuza.**
- **Am fost elevul lui Ovid Densușianu, Ion Aurel Candrea și Ion Bianu.**
- **Studiile mele asupra limbii române sînt bazate pe cunoașterea istoriei și a folclorului românesc.**
- **Un profesor — în afară de cunoștințele respective — trebuie să dea dovadă de generozitate sufletească în îndrumarea tineretului**
- **Călinescu a fost, în primul rînd, un exemplu și, în al doilea rînd, un îndrumător.**
- **Sînt pentru revenirea la scrierea cu â din a acolo unde este cazul.**
- **Am citit Joc secund într-o noapte, uimit de genialitatea acestei poezii. Am tipărit cartea în pierdere. Dar vi se mai pare pierdere astăzi apariția Jocului secund ?**
- **Ne lipsește o bibliotecă specială a marilor noștri clasici.**
- **Sînt bucuros de a fi editat scriitori necunoscuți atunci : Ion Barbu, Arghezi, Camil Petrescu, Mircea Eliade, Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Mihail Sebastian, sînt bucuros că am inițiat edițiile critice ale marilor noștri clasici, de a fi tipărit — în parte — opera lui Eminescu...**

— Unde începe, stimate tovarășe profesor Rosetti, familia Rosetti ?

— În secolul XVII, un Rosetti era mare demnitar la Constantinopol, iar familia lui s-a instalat în Moldova.

Neculce povestește despre faptele fiilor lui Anton Rosetti. Portretul lui figurează la Iași, în mînăstirea Golia.

— În vremea noastră, care sînt Rosettii reprezentativi pentru familie ?

— Istoricul Radu Rosetti, cunoscut pentru lucrările sale de istorie socială și, în special, pentru cartea „Pămîntul, sătenii și stăpînii" ca și pentru polemica cu George Panu. El a lăsat și două volume de *Amintiri* și două romane. Unul *„Cu paloșul"* se reeditează acum la Iași, la editura Junimea. Fiul său, generalul Radu Rosetti, e cunoscut prin lucrările sale privind istoria armatei și o genealogie, în 2 vol., a familiei Rosetti.

De asemenea, trebuie să amintim pe C. A. Rosetti, cunoscut luptător de la 1848, și — în vremurile noastre — pe Max Rosetti, autor de vodeviluri și al unui dicționar al contemporanilor, precum și pe Radu Rosetti, poetul.

— În acest arbore genealogic, cine sînteți dumneavoastră ?

— Mi-am făcut studiile la București, am fost elevul lui Ovid Densușianu, Ion Aurel Candrea, Ion Bianu și alții. Doctoratul în litere l-am căpătat la Paris, după care m-am întors în țară, la Facultatea de litere din București, din anul 1928.

Peste doi ani s-a înființat Editura *Cultura Națională*. Ca director al ei și al Fundațiilor, am publicat o serie de autori, încă necunoscuți, precum Ion Barbu, Camil Petrescu, Mircea Eliade, Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Mihail Sebastian și mulți alții.

Era timpul cînd Tudor Arghezi nu-și găsea editor. I-am tipărit primele cărți și culegerea *Cuvinte potrivite.*

— Dar din punctul de vedere al familiei Rosetti cine sînteți ?

— Tatăl meu, Petre Rosetti Bălănescu, era fiul lui Niculae, fost ministru de externe al lui Al. Ion Cuza. La abdicarea lui Cuza, i s-a oferit să intre în noul minister dar el s-a retras la Paris, unde a murit la 55 de ani. Mama, Zoe născută Cornescu, este fiica Elenei Cornescu, născută Manu, fiica Agăi Manu cunoscut în timpul revoluției de la 1848. Soția Agăi Manu era Ana, căreia Eliade Rădulescu i-a dedicat *Zburătorul.*

— Pe cine, dintre profesorii dumneavoastră, l-ați iubit cel mai mult ?

— Pe toți. Dar din cauza caracterului său dificil, i-am păstrat lui Ovid Densușianu numai stimă Afecțiunea rămînînd în întregime în favoarea lui Ion Aurel Candrea. De maeștrii mei din Paris am fost, firește, mai puțin legat. Datorez mult maeștrilor mei, abatelui Rousselot, Antoine Meillet, Jules Gillieron și Mario Roques. La Paris urmăream cu regularitate cursurile acestor maeștri, precum și orele lor de seminar, și participam la ședințele Societății de lingvistică din Paris, unde se luau în discuție problemele lingvisticii contemporane. Cînd m-am întors în țară, dimpreună cu Al. Graur și alți colegi, am înființat Societatea română de lingvistică, care a funcționat pînă în 1946. De asemenea, am socotit necesar să întemeiem o revistă de specialitate, scrisă în limbi străine, prin care să informăm lumea științifică internațională, despre progresele lingvisticii românești. Așa a luat ființă în 1930 revista „Bulletin lingvistique", scrisă în cea mai mare parte în limba franceză, din care au apărut 18 volume (un volum pe an) pe care am scos-o, în tot acest răstimp, în colaborare cu colegul meu Al. Graur.

— De ce nu i-ați păstrat lui Ovid Densușianu decît stimă ?

— Avea un caracter dificil, ca un om suferind, și de la un moment dat relațiile noastre s-au răcit.

— Cînd ați descoperit în dv. vocația pentru lingvistică ?

— Încă din liceu eram pasionat de problemele de limbă și de istorie ale poporului român.

La terminarea liceului eram hotărît să studiez, în același timp, istoria românilor și limba română, program pe care l-am îndeplinit, întrucît studiile mele asupra limbii române sînt bazate pe cunoașterea istoriei și a folclorului românesc.

Prima mea lucrare științifică mai întinsă a izvorît dintr-o lucrare de seminar, prezentată profesorului Ion Bianu și publicată, în 1920, în Analele Academiei Române, sub titlul „Colindele religioase la români". În același timp, însă, cultivam cu modestie și, oarecum, ca o luminiță ținută sub obroc, creația literară. Scriam mici bucăți pe care le păstram în sertar. Firește, printre ele erau și producții în versuri. Acest material de încercări a fost sacrificat mai tîrziu, după care m-am hotărît să dau publicității mici eseuri în revistele timpului (de exemplu *Universul literar).* Mult mai tîrziu, acum cîțiva ani, neîndrăznind să-mi prezint producțiile unei edituri, am compus un mic volum intitulat *„Diverse"*, pe care l-am multiplicat în 100 de exemplare. În calitate de director al Revistei Fundațiilor, m-am simțit obligat ca, din cînd în cînd, să scriu cîteva pagini în această revistă. Mai tîrziu am reunit o parte din ce publicasem într-un volum, apărut la Fundație și intitulat „Note din Grecia".

După aceea, în anii din urmă, a apărut și volumul „Diverse", și „Cartea albă", compus din observații asupra contemporanilor mei.

— Ce înțelegeți prin noțiunea de profesor?

— Un om care și-a însușit o disciplină științifică, dar în primul rînd o metodă științifică și care îmbogățit de aceste cunoștințe, își ia greaua răspundere de a le transmite unui public doritor de a se iniția.

După părerea mea, un profesor — în afară de cunoștințele respective — trebuie să dea dovadă de generozitate sufletească în îndrumarea tineretului. El trebuie, cu răbdare, să caute și să descopere talentele tinere, să le îndrumeze zi de zi, ca, la sfîrșit, cînd tînărul și-a terminat studiile profesorul să aibă într-însul un colaborator în exploatarea științei.

În cariera mea profesională am întîlnit multe talente care, bine îndrumate, au devenit astăzi cercetători renumiți în domeniul lingvisticii.

— Avem, în clipa de față, profesori de înălțimea profesională și morală, a vechilor și marilor noștri profesori ?

— Și în generația actuală și în cea care vine imediat după aceasta există valori certe care vor duce mai departe știința în țara noastră.

— G. Călinescu era, după opinia dv., un profesor ?

— Etimologic era profesor, întrucît poseda o catedră și preda lecții de la catedră. Călinescu a fost, în primul rînd, un exemplu și, în al doilea rînd, un îndrumător.

Era prea personal și original, pentru a se putea apleca răbdător și atent, asupra începătorilor și a-i îndruma zi de zi.

Temperamentul său viforos era bine făcut pentru a expune de pe catedră idei originale, indiferent de ordinea în care le expunea.

De la G. Călinescu ne rămîn întîi scrierile sale, în care și-a pus tot geniul creator.

Romanele sale, eseurile, extraordinara *Istorie a literaturii române* constituie culmi și rămîn neatinse de uzura timpului.

— Nu credeți că la Facultatea de filologie raportul dintre limbă și literatură este dezechilibrat în favoarea limbii ?

— Cred că este loc pentru unele cursuri care să îmbrățișeze cele două domenii. În Franța, mai ales în timpul din urmă, există o mișcare în acest sens și cred că ea s-ar putea dezvolta și la noi printr-o serie de talente tinere care au dat dovadă că se mișcă ușor în ambele domenii.

Aș cita nume ca Mihai Nasta, Matei Călinescu, Sorin Alexandrescu, Nicolae Manolescu, Eugen Simion și alții.

— O chestiune asupra căreia știu că aveți o opinie diferită de cea oficializată în „Gramatica Academiei" este chestiunea, ca să zic așa, lui â din a.

— Dați-mi voie în această chestiune să fac un mic istoric. Problema reformei ortografiei s-a pus în secția Academiei care, pe atunci, unea limba și literatura, în timpul președinției maestrului Mihail Sadoveanu.

Maestrul M. Sadoveanu adoptase, mai demult, generalizarea scrierii lui *î* din *i* care fusese inaugurată în redacția Vieții românești din Iași.

— Atunci cum se scria „Viața românească" ?

— Cu *i* din *i*. Credincios acestei metode, maestrul Sadoveanu a recomandat ca întotdeauna să se scrie astfel.

Lingviștii din secție l-au aprobat cu entuziasm, pe principiul că același sunet trebuie notat cu aceeași literă.

Am fost singurul care am susținut că ortografia unei limbi nu trebuie neapărat să urmeze criteriul fonetic, ci că unele considerente de altă ordine trebuie luate în seamă.

— Ce considerente anume ?

— În scrierea cu majuscule nu se mai pun accente deasupra literelor. În consecință, nume ca *Român, România* dacă se scriu *Romîn, Romînia,* vor fi citite *Romin, Rominia.*

E mult mai aproape de adevăr și de originea lui *â* de a-l scrie cu *a*. Direcția Căilor Ferate a mers pe o linie bună, scriind pe vagoane și cisterne *România* cu *â* din *a.*

De aceea, recomandam păstrarea scrierii cu â din a, în toate cazurile prevăzute în penultimul statut ortografic al limbii române. Propunerea mea însă nu a fost luată în seamă.

Mai tîrziu s-a revenit, dar numai pentru numele nostru etnic și pentru numele țării.

— Susțineți și azi același lucru ?

— Da, bineînțeles. Și astăzi propun revenirea la vechea regulă (scrierea cu î din i, numai în anumite cazuri).

— Poate că o dezbatere publică în această privință, prin antrenarea tuturor specialiștilor interesați, n-ar strica.

— Pentru ca această dezbatere să fie utilă, ar trebui o hotărîre guvernamentală în acest sens.

— Ce alte probleme privitoare la limba română vă despart de părerea generală ?

— Nu de părerea generală, ci de părerea unor colegi.

— Citeva exemple, vă rugăm !

— Chestiunea formării limbii române la sudul și la nordul Dunării, a legăturilor dintre limba română și limbile balcanice și alte probleme, mai de amănunt.

— Care credeți că sînt condițiile formării unei intelectualități române, de nivel mondial ?

— Socotesc că este potrivit ca un student să-și pregătească diploma de stat în România. După aceea, însă, este necesar — pentru cineva care se pregătește și e apt pentru cariera științifică — să ia contact cu cercurile științifice din Occidentul Europei, din Uniunea Sovietică și din S.U.A. O bursă de studii ar trebui să fie acordată, cel puțin pentru un an, cu posibilitate de prelungire. În timpul studiilor în țară, studentul să învețe cel puțin o limbă străină, ca să poată profita integral de stagiul la o universitate străină.

— Să încercăm o întoarcere la editura unde erați director !

— Am început să lucrez, în 1930, la editura *Cultura națională.* Mai tîrziu, în 1933, a luat ființă *Fundația pentru literatură și artă.* Am dirijat aceste două edituri și după încetarea activității celei dintîi, am lucrat numai la Fundație și la Revista Fundațiilor. Aici, condițiile materiale fiind favorabile, am putut înființa o serie de biblioteci și inițiа editarea clasicilor români, a ediției monumentale Eminescu și a unor lucrări de mare amploare, cum ar fi „Istoria Românilor" în 5 volume, de Constantin Giurăscu, sau Istoria literaturii române de G. Călinescu.

— Dumneavoastră ați tipărit „Istoria..." lui Călinescu ?

Profesorul Al. Rosetti se ridică, face un semn și-l urmăm în bibliotecă. Domnia-sa se suie pe scară și ne așează în brațe cartea lui G. Călinescu. O deschidem și citim pe prima pagină următoarea dedicație : „Domnului Al. Rosetti iubit complice la această carte — 10.IX.1941 — G. Călinescu".

— De ce l-ați publicat pe Ion Barbu ?

— Cunoșteam poeziile lui Ion Barbu, publicate în Contemporanul și în Zburătorul. Păstrasem numerele respective, astfel încît în momentul cînd a luat ființă „Cultura națională", l-am rugat pe Ion Barbu să-mi dea manuscrisul poeziilor sale. Fusesem coleg de liceu cu Dan Barbilian (alias Ion Barbu) și păstrasem bune legături de camaraderie. Peste scurt timp mi-a remis două caiete școlare cuprinzînd integritatea volumului *Joc secund.* Am citit întreg volumul, în timpul unei nopți, și i-am scris a doua zi, uimit de genialitatea poeziei sale. Volumul a apărut după 2—3 luni.

— Numai atît ?

— Bineînțeles. Am scris la apariția cărții un articol în *Viața românească.* Am socotit că publicarea volumului *Joc secund* de Ion Barbu era de bun augur pentru noua editură.

— În ce tiraj a apărut Joc secund ?

— În 1 000 de exemplare.

— Cît a pierdut editura cu această carte?

— Cartea a fost tipărită și vîndută în 2—3 ani. Editura nu cîștiga nimic. *Joc secund,* evident, a fost o carte tipărită în pierdere. Dar vi se mai pare pierdere astăzi apariția *Jocului secund ?*

— Și ce pierderi ați mai avut ?

— Mai toate cărțile de versuri și de eseuri se tipăreau în pierdere.

— Excepții ?

— Camil Petrescu, „Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război". Prima ediție de 3 000 de exemplare s-a vîndut în două săptămîni, iar a doua ediție s-a vîndut imediat.

— După cît timp s-a tras a doua ediție ?

— La două luni. De asemenea, un succes fulgerător a avut *Viața lui Mihai Eminescu* de George Călinescu.

— Dacă ați fi editor astăzi, cu ce ați porni activitatea editurii d-voastră ?

— Activitatea editurii ar fi ramificată.

Aș publica mai întîi poeții consacrați : Nichita Stănescu, Constanța Buzea, Mircea Ciobanu, Liviu Călin, Ana Blandiana, Sorescu, Ion Alexandru, Ilie Constantin, Cezar Baltag, Adrian Păunescu. Aș publica poeții începători. I-aș lansa. Aș publica romane și nuvele de Marin Preda, Eugen Barbu, Zaharia Stancu, Ștefan Bănulescu, Fănuș Neagu, Nicolae Breban, Ivasiuc, Alice Botez și alții. Aș publica eseuri, și critică de Sorin Alexandrescu, Nicolae Manolescu, Matei Călinescu, Mihai Nasta, Eugen Simion, Mircea Zaciu.

Edițiile critice ale scriitorilor clasici ar începe cu reluarea ediției monumentale Eminescu de Perpessicius, întreruptă prin complicate hățișuri administrative.

Edițiile definitive ale scriitorilor în viață (colecție inaugurată la Fundații, în care au apărut Matei Caragiale — Opere și Arghezi, Cuvinte potrivite) ar trebui să continuie.

N-ar lipsi traducerile din marii scriitori.

— În ce fel poate ajuta o editură la limpezirea culturii naționale ?

— O editură ajută la limpezirea culturii naționale prin tipărirea unor scriitori înzestrați și a unor opere cu prestigiu și influență asupra spiritului public.

Ne lipsește o bibliotecă specială a marilor noștri clasici, continuați cu scriitori contemporani de valoare recunoscută.

— Ce credeți că nu fac edițiile de astăzi ?

— Cred că edițiile noastre ar trebui să alcătuiască un plan de perspectivă pentru publicarea scriitorilor noștri de bază, vechi și contemporani, în opere complete și, în același timp, cu publicarea în opere alese a marilor scriitori străini.

— Care este fapta de editor cu care vă mîndriți astăzi cel mai mult ?

— Sînt bucuros de a fi editat scriitori care astăzi sînt celebri, debutanți care și-au făcut un nume în literatura noastră, de a fi inițiat edițiile critice ale marilor noștri clasici, de a fi tipărit, în parte, Opera lui Eminescu, și de a fi pus în mîna publicului o ediție laică a Bibliei.

— Reconfortant sentiment trebuie să aveți, intrînd într-o bibliotecă ai cărei pereți respiră activitatea d-voastră de editor. E ca o construcție în care vă puteți recunoaște. Vă întreb, stimate tovarășe profesor, ce cuvinte ați dori să spuneți generației mele, la începutul acestui al optulea deceniu al veacului, cînd preocupările de cultură națională sînt din nou, într-un mod aproape solidar, vii ?

— Tineretul de astăzi este îndrumat de înaintași înspre calea luminoasă a socialismului. El trebuie să pășească cu încredere pe acest drum al progresului, păstrînd intact simțul originalității poporului nostru, dar evitînd să se izoleze, și căutînd contactul cu tot ce este luminos în cultura universală.

Adrian PĂUNESCU

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu, Nichita Stănescu
Secretar general de redacție :
Constantin Toiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54 ; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.